TIMOCUL

REVISTĂ DE LUPTĂ NAŢIONAL-CULTURALĂ

C U P R I N S

ANUL VIII — CAETUL II — ultim pe 1941

ORGANUL SOCIETĂŢII TIMOC A ROMÂNILOR DIN VALEA TIMOCULUI ŞI DREAPTA DUNĂRII

TIMOCUL

REVISTĂ DE LUPTĂ NAŢIONAL-CULTURALĂ

Anul VIII CAETUL II 1941

ROMÂNII DIN CRAINA

Introducere.

Apele curgătoare nu despart ci unesc populaţiile care trăesc pe malurile lor. Un exemplu clasic îl constitue Dunărea care pe tot parcursul ei — între isvoare şi marea Neagră — străbate ţinuturi cu aceiaş populaţie pe ambele maluri. Trei neamuri îşi dispută *etnic* stăpânirea Dunării. In cursul superior, din Pădurea Neagră până mai jos de Viena, *Germanii;* în cursul mijlociu, acolo unde Dunărea traversează marea câmpie panonică, *Ungurii.* In sfârşit, Dunărea de jos, curge prin *spaţiul etnic românesc.* Amândouă malurile Dunării de jos sunt româneşti. In două locuri Românii depe malul drept coboară mai departe spre miazăzi şi răsărit: în *Craina,* adică Morava până dincolo de Timoc — în teritoriu sârb şi bulgar, şi în *Dobrogea.*

Craina vrea să zică în limba slavă: *ţinut de margine* ca şi cealaltă Craină a răsăritului: *Ucraina.* Aceasta din urmă reprezintă ţinutul din marginea occidentală a expansiunii Slavilor de răsărit; cealaltă, *Craina,* reprezintă ţinutul din marginea nord-estică a Slavilor de miazăzi. Românii din Craina despart pe Sârbi de Bulgari.

Craina este ţinutul muntos din dreapta Dunării, dintre Morava şi regiunea Vidinului, cam în locul unde Dunărea are porţiunea cea mai strimtă a văii ei. Aceiaşi munţi — Carpaţii, acelaş climat cu aceiaş viaţă animală şi vegetală, în fine aceiaş populaţie — cea românească, se află pe malul drept în tocmai ca şi pe cel stâng.

In triunghiul de râuri: Dunăre, Morava, Timoc, iar spre sud până către Niş, trăeşte un grup compact în mijloc, mai petecit pe margini, de câteva sute de mii de Români. Ei sunt autohtoni aici, întrucât întreg ţinutul Crainei — vechea Dacie aureliană — ca şi cea mai mare parte a Daciei traiane, constitue vatra de formare a poporului românesc (cf. Gamillscheg şi E. Petrovici). Sârbii încearcă să demonstreze că Românii sunt aici *veniţi* din nordul Dunării; că în fine Românii sunt numericeşte puţini, majoritatea fiind Sârbi românizaţi.

Numărul Românilor.

In cele următoare ne ocupăm numai de Românii din stânga Timocului. In dreapta lui, în teritoriu bulgar şi în directă continuitate cu cei din Serbia, în plasele Cula şi Vidin, mai trăesc încă vreo 65.000 Români.

Spaţiul etnic românesc dintre Morava şi Timoc ocupă o suprafaţă de cca. 10,000 kilometri patraţi. E în întregime o regiune muntoasă, cu munţi mijlocii de 1000—1200 m. Ei sunt prelungirea dincolo de Dunăre a Carpaţilor. Valea Dunării la Cazane constitue un simplu accident care-i desparte în două grupe, una nordică şi altta sudică. Toată această zonă muntoasă, între culuarul Timiş—Cerna şi culuarul Morava—Timoc — în regiunea Nişului, a fost cuprinsă de G. Vâlsan sub numirea generică de *masivul Porţilor de Fier.*

In teritoriul sârbesc, munţii aceştia desvoltă două povârnişuri nesimetrice. La *est*, unul mai scurt şi mai aplecat în spre Timoc şi la *vest* altul mai prelung şi mai domol, despicat de pătrunderile ramificate ale Pecului, Mlavei, Moravei şi afluenţilor ei — în special Resava. O platformă de 250 m. termină ultimele prelungiri ale munţilor în spre vărsarea Moravei în Dunăre în regiunea Pojarevăţ, orăşel ce-şi trimite casele până pe marginea platformei Cumpăna apelor dintre Morava şi Timoc, după ce te ridici din regiunea Cazanelor, aleargă pe munţii *Deli Ion*, al cărui vârf *Negru* urcă la 1135 m, pe *munţii Negri* cu 1148 m, *Straja* 1296 m, *Belianiţa* 1330 m, spre a culmina în ultimul şi cel mai impozant masiv al Carpaţilor sud-dunăreni: *Artani* cu 1566 m.

Pe tăpşanele netezite ale acestor munţi, ca şi prin văile ascunse ale lor, trăeşte o străveche populaţie românească, în sate mici, uneori cu casele risipite. Mult mai românească este regiunea Timocului decât a Moravei, unde infiltraţiuni sârbeşti au pătruns, fie în lungul Dunării până spre Grădiştea mare, fie în susul largei văi a Moravei.

Totuşi călătorii cari au străbătut această regiune în toate timpurile, ca şi toate numărătorile de populaţie începute cu un secol în urmă, pomenesc pe Români ca pe nişte legaţi de pământ şi exclusivi locuitori ai lui. Foarte interesantă este afirmaţia sinceră a cercetătorului sârb *T. Georgevici*, care-şi începe lucrarea despre Românii din Serbia astfel: „Eu ştiu că mulţi dintre înapoiaţii noştri patrioţi îmi vor obiecta că fac cunoscut străinătăţii pe Românii din Serbia şi că adevărul asupra Românilor din Serbia ar putea atrage preocupări despre aceştia şi că aceasta este un mare pericol. Poate şi asta să se întâmple, dar şi fără aceste rânduri ale mele lumea întreagă ştie că sunt Români în Serbia."(Croz naşe Rumuna, Beograd 1906.)

* * *

Printre cei cari au vizitat pe Românii din Craina amintim pe marele etnograf german *Gustav Weigand*, la sfârşitul veacului trecut (1898), pe prof. *G. Vâlsan* în 1911 şi pe profesorul dela Universitatea din Sofia, *St. Romanski* în 1916. Pe Românii din Serbia, Vâlsan îi evaluase atunci la 260.000, Romanski la peste 200.000 suflete.

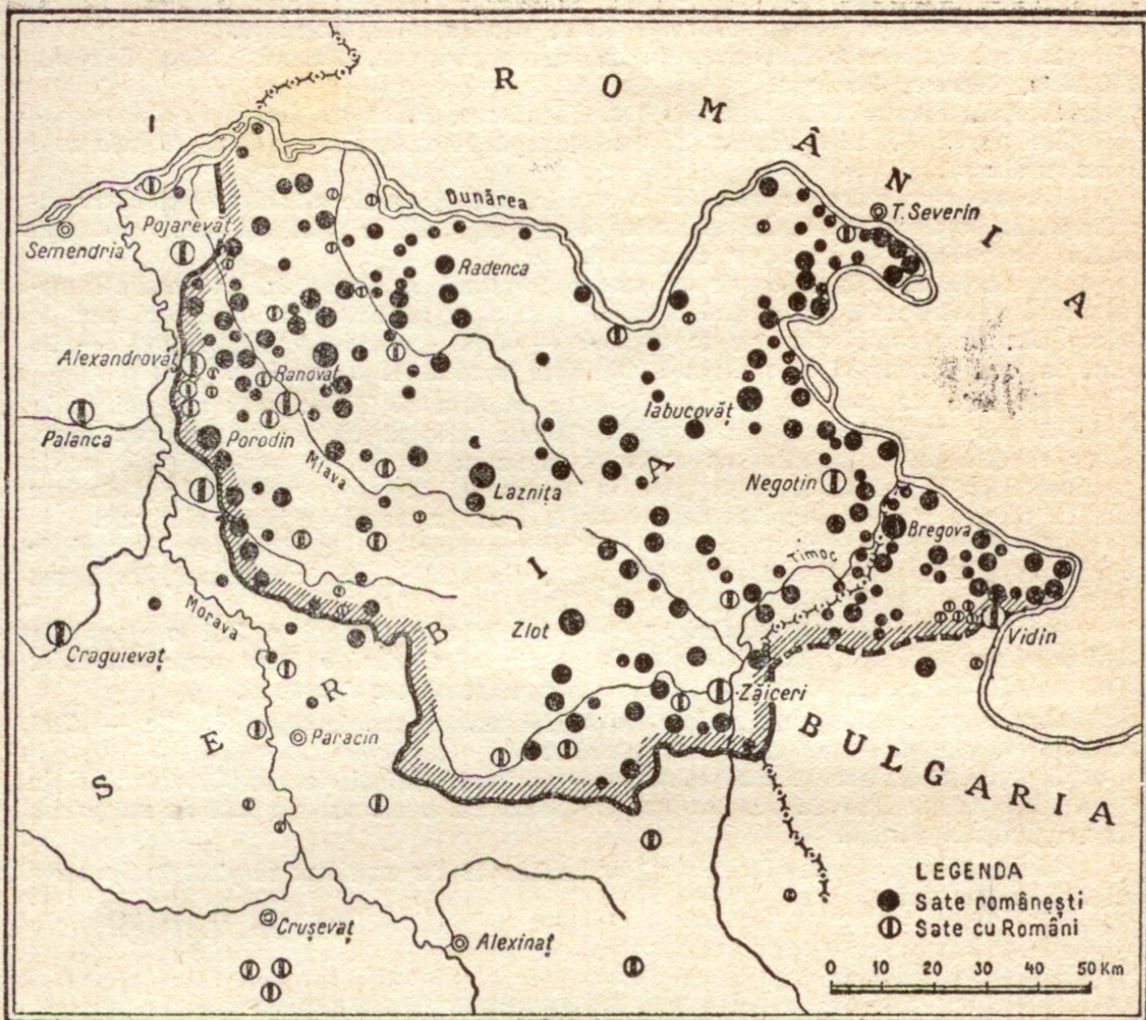
Confruntând rezultatele recensămintelor sârbeşti cu ale cercetătorilor Crainei găsim oarecari nepotriviri. Astfel *G. Vâlsan*— ca isvor românesc — din cercetările făcute în 1910 şi 1911 a evaluat la 260.000 numărul Românilor dintre Morava şi Timoc. *Stoian Romanski* — ca isvor neutru — i-a evaluat în 1916 la *212.000. Statistica din 1921* — ca isvor sârbesc — îi socoteşte la *150.000*. Iată trei cifre; rămâne să ne pronunţăm.

Sporul natural al populaţiei sârbeşti este de 17,2‰ anual. Românii din Serbia au şi ei acelaş coeficient de creştere. Dacă aplicăm acestor trei date sporul natural redus la 17‰, pe timpul scurs dela data investigaţiei până la 1941, ajungem la rezultatul următor:

Recensământul oficial	din 1921: 150.000;	*la 1941:*	205.000 Români
Stoian Romanski	la 1916: 212.000;	„ „ :	320.000 „
George Vâlsan	„ 1911: 260.000;	„ „ :	414.000 „

Cercetând suita recensămintelor sârbeşti începând din 1856, timp de trei pătrare de veac, constatăm că până la 1884 numărul Românilor din Serbia creşte mereu, deşi procentual ei scădeau necontenit. După scăderea nejustificată din 1890, la 1895 găsim numărul lor sporit la 160.000. Până la 1900, numărul lor scăzuse simţitor, pentru ca până la 1921 ei să nu mai atingă niciodată cifra din 1895.

Dat fiind că Sârbii în nici un caz nu puteau număra Români mai mulţi decât în realitate, socotim cifra dată de recensământul din 1895 ca cea mai apropiată de realitate. Aplicând acestei cifre sporul minimal de 17‰, timp de 45 ani, ar însemna

COMUNELE ROMÂNEŞTI DIN CRAINA

Hartă întocmită de N. Popp după recensământul jugoslav din 1921 şi Prof. St. Romanski (1916).

că până astăzi numărul Românilor din Craina să fi ajuns la 324.310 suflete. Aşa dar chiar luând ca bază date oficiale sârbeşti, Timoceni în Serbia găsim peste 300 de mii, cifră foarte apropiată de cea prezintată de profesorul Romanski. In tot cazul chiar după socotelile cele mai modeste, sunt peste 200.000, dar credem că nu pot depăşi 400.000. Socotim ca mai apropiată de adevăr cifra minimală de *325.000 Români*, este cifra profesorului St. Romanski, cunoscutul adversar al Românilor.

* * *

Spre deosebire de Banat şi de alte regiuni cu populaţie amestecată [1]), Craina e o regiune foarte omogenă din punct de vedere etnic. *35 sate din Craina* sunt declarate oficial *pur româneşti*. Iată numele lor pe judeţe:

1. *Jud. Craina:* Bordei, Cameniţa mică, Coilova, Cupuzişte, Dubociane, Gor-

1) cf. *N. M. Popp:* Românii din Banatul occidental, rev. Timocul, an. VIII, Bucureşti 1941.

niana, Luca, Mălainița, Mosna, Plavna, Podvârşca, Râtcova, Sip, Slatina, Tanda, Topolnița, Țoromașța, Văiuga, Vârbița Mare, Vârbița mică, Velesnița.

2. *Jud. Pojarevăț:* Aliudova, Busur, Isicova, Lescova, Ranovăț, Siga, Slivovăț, Stâmnița, Vlaolea, Zabrega.

3. *Jud. Timoc:* Criveli, Gradscova, Nicoliceva, Valea cu Anini.

La aceste 35 sate, Romanski mai adaogă 14 sate, deci în total *49 sate sunt curat românești.*

Un alt grup mare de sate, 80 la număr, sunt declarate oficial ca *majoritare românești.* La acestea Romanski mai adaogă încă 34, deci *în total 114 sate românești,* alături de primele 49 sate *pur* românești.

In sfârșit a treia categorie de sate o formează *satele mixte,* cu populație românească și sârbească și în cari Românii rămân în majoritate relativă, ori sunt în minoritate. In această categorie se cuprind — după recensământul din 1921 — 23 sate, la cari Romanski adaogă încă 18, deci în total 41 sate mixte.

Din cele de mai sus reiese că între Morava și Timoc sunt nu mai puțin de *204 sate* românești sau cu Români. Trebue adăogat că acestea nu sunt toate. Chiar recensământul jugoslav ne arată că satele cu Români se continuă până la Niș și dincolo de el; că se continuă până la Belgrad și dincolo de Belgrad; și desigur nici cu acestea n'am fi terminat dacă n'am fi ajuns la marginile hărții alăturate.

Și acum încheind să vedem cari sunt argumentele cari îndrituesc pe Români de a voi să vadă Craina făcând parte integrantă din spațiul *politic* românesc, după cum face parte din spațiul *etnic* românesc:

1. Din punct de vedere *istoric:* prima populație a Crainei a fost o populație dacică romanizată. Este definitiv stabilit că *ținutul Crainei a făcut parte din vatra străromână,* adică din teritoriul pe care neamul românesc s'a născut.

2. Din punct de vedere *etnic: Craina este* mai presus de orice discuție — fiind unanim recunoscut — *pământ etnic românesc.*

3. Din punct de vedere *politic:* numai considerațiuni de această natură și în lipsa altor competitori la vremea aceia, Craina s'a trezit acum o sută de ani prinsă între granițele Serbiei.

4. In sfârșit, libera dorință a locuitorilor ei s'a exprimat răspicat în favoarea alipirei la România.

Nicolae M. Popp

DIE RUMAENEN VON CRAINA

von *Nicolae M. Popp*

Craina ist das im ehemaligen Yugoslavien von rumänischer Bevölkerung bewohnte dreieckige Gebiet, gelegen zwischen den Flüssen *Morava* und *Timoc,* mit der Donau als Basis und der Spitze nach Süden gerichtet bis in die Nähe der Stadt Nisch.

Die Anzahl der Rumänen in der Craina beträgt angenähert 400.000.

Die Rumänen aus dieser Gegend empfingen unter andern den Besuch des grossen deutschen Etnographen *Gustav Weigand* im Jahre 1898, des rumänischen Professors *G. Vâlsan* im Jahre 1911 und des bulgarischen Professors *St. Romanski* im Jahre 1916, zum Zwecke statistischer und soziologischer Studien.

Alle diese Besucher stellten die überwiegende Mehrheit der Rumänen in diesem Gebiet fest.

Die *Craina* ist folglich etnisch unbestreitbar etnisch rumänischer Boden.

ROMÂNII DIN DREAPTA DUNĂRII

Ne-am învățat și noi și s'a învățat și lumea, de mai multe secole, să ne privească drept un popor din stânga Dunării. Valea marelui fluviu era granița noastră spre Miază-zi. Când s'a vorbit, ca o urmare a răsboiului cu Turcii, din 1877, despre Dobrogea și Ținutul Vidinului, ca pământuri românești, mulți n'au înțeles. Ar fi însemnat pentru noi o trecere a unei granițe, pe care istoria ne-o dăduse și tot istoria ne-o consfințise. Ar fi fost o greșală. S'au găsit atunci și Români care să judece astfel. Se uita că Dunărea *ajunsese, e adevărat, graniță, pentru Țara Românească, dar nu putea fi și nu fusese niciodată graniță și pentru poporul românesc.* Pe sute și sute de kilometri apele ei curgeau printre așezările noastre, ca o vale părintească. Românii treceau de pe un mal pe altul, dela ai lor la ai lor, fără să simtă că se duc în streini.

Lucrurile au început să se schimbe numai de când nouile state, lovindu-se de ei, în locuri unde mai cu seamă nu le veneau la socoteală, tocmai pentrucă alcătuiau o pânză neîntreruptă cu temeiul poporului românesc de dincolo de apă, au încercat să-i desființeze. Pentru unii lupta aceasta se duce de o sută de ani. Am fost sortiți să-i vedem, mii dintre ei, atâția câți n'am fi putut să-i întâlnim într'un singur orășel sau sat la ei acasă, aici, în mijlocul nostru, acum de curând, ca să ne dăm deodată seama, cu o zguduitoare înduioșare, că lupta aceea fusese dusă zadarnic. Românii dunăreni se păstraseră neschimbați și între văile Moravei și Timocului, așa cum s'au păstrat în ținutul Vidinului, și mai jos, până sub zidurile Rusciucului și la Turtucaia.

Știam despre Românii dunăreni, atât din părțile sârbești cât și din părțile bulgărești, de prin hârtii de arhivă, mărturii ale călătorilor și cărți de cercetări. Oameni dela noi, câți putuseră scăpa printre oprelistile autorităților locale, care au ținut închiși de orice legătură cu ai lor, din țara vecină, sute de mii de cetățeni, ne-au adus oarecare vești mai proaspete. Mai vedem încă pe părtașii la excursia științifică pe Dunăre din 1909, condusă de profesorul Mehedinți, cum coboram mai mult în fugă prin orașele și satele de pe malul drept al fluviului și vorbeam cu oamenii în limba noastră. Parcă aduceam o solie, din unul în altul, pe care trebuiau s'o dea mai departe. Indată ce se despărțeau de noi, erau scotociți de cineva în uniformă, cine eram și ce vorbiserăm. Din acea excursie au ieșit însă călătoria de studii a lui Vâlsan și Giuglea, la Românii din Serbia, și călătoriile mele la Românii din Bulgaria. Lucrările celor doi oameni de știință, apărute chiar în anul viitor în Anuar de geografie și antropogeografie din 1910—1911, erau numai un început. Zguduirile politice care au urmat l-au oprit pentru totdeauna, dar el a fost ca o largă deschidere de zare. Uitaserăm aproape până atunci că sute de mii de Români trăiau în primejdie să se piardă încet în preajma noastră. Vâlsan și Giuglea au fost nici mai mult, nici mai puțin decât scoși cu jandarmii din Serbia. Dar ei au trecut Dunărea îndărăt cu o lumină în mâini, care după aceea a pâlpâit tot mai puternică.

Pe aceeași vreme un Român din aceleași locuri dintre Morava și Timoc își făcea învățătura mai înaltă la Lipsca, și se întâlnea, la Seminarul de Limba Română al Profesorului Weigand, cu numeroși Români. Se simțea mai aproape de ardeleni decât de ai noștri din țara liberă. Erau și ei supuși altei stăpâniri cu care se aflau în luptă ca să-și apere ființa națională, — putea învăța dela aceștia căi și mijloace pentru ai săi — și apoi o mare parte din frații de acasă își ziceau ungureni și se știau veniți din Banatul de peste apă, — le vorbea ca unor rude de peste uliță. Acel Român timocean a dat lămuriri neprețuite în timpul conferinței dela Paris, care a urmat răsboiului trecut, în legătură cu Românii din Serbia și a luptat zadarnic

pentru drepturile lor la o viaţă proprie. După vâlva de atunci, când întreaga ramură a neamului nostru ţinută cu grijă ascunsă, de cei care şi-au însuşit-o, a putut să stea o clipă în văzul tuturor, pânza istoriei a fost trasă peste ea cu aceeaşi grije. Acel Român dela Lipsca, Atanasie Popovici, cu toate broşurile lui de propagandă şi visurile de întoarcere însfârşit într'o patrie mărită a celor de o seamă cu el, a trebuit să rămână dincoace şi a condus mulţi ani Şcoala Normală din Timişoara. Creştea învăţători, pentru nişte zile care nu se puteau să nu vie, ca să-i trimită odată şi odată în Banatul jugoslav, lucru împlinit mai târziu printr'o convenţie şcolară destul de şchioapă între cele două ţări, şi cine ştie, poate chiar în Timocul zăvorît şi oropsit.

Acel Timoc a venit el la noi zilele trecute, pentrucă fuseserăm atâta vreme împiedecaţi să ne ducem noi la el. In formaţiile de trupă jugoslave, căzute prizoniere, se găseau şi flăcăi de un neam cu noi, pe cari învingătorul ne-a lăsat să-i culegem dintre ceilalţi şi, după o scurtă şedere în ţară, să-i trimitem la vetrele lor, Oamenii nu mai trebuiau căutaţi în cărţi şi în vorbe călătoare, ci steteau zâmbitori şi tineri înaintea noastră, în rânduri nesfârşite, mii şi mii, întru totul asemenea nouă, vorbindu-ne graiul, bucurându-se de aceeaşi bucurie şi mâhnindu-se de aceleaşi dureri. Neamul românesc s'a sporit deodată ca o convingere populară, cu toţi aceşti Români, depărtaţi până ieri şi străvezii ca o legendă, ei, care păzeau până acum, fără vreun amestec, puntea de munţi pe unde s'a făcut odinioară legătura dintre cele două Românii, balcanică şi carpatică şi marea trecere dela Miază-zi la Miazănoapte, atunci când apele de înec ale popoarelor năvălitoare au început să se întindă peste aşezările noastre de baştină. Datorită lor cele două capete de pod al lui Apolodor, pe unde viaţa romană a pătruns în Dacia şi a dat strămoşilor sufletul pe care-l avem până astăzi, se găsesc mereu în mâinile noastre. In faţa piciorului de piatră şi ciment dela Turnu Severin se vede încă dincolo piciorul dela Costol, din apropierea Cladovei. Dar atât Cladova cât şi Costolul sunt, unul orăşel şi altul sat, româneşti. Păzitorii podului puşi la anul 105 de Traian stau de veghe neclintiţi pe la locurile lor. Prin balta care se află îndărătul Costolului se crede că au fost abătute apele Dunării, cât timp s'au lucrat cele 20 de picioare de pod, între un mal şi celălalt, în albia astfel secată. Ar fi nevoie parcă de lucrări ciclopice asemănătoare, ca să mai cuprindem fărâmele româneşti rămase de ceia parte!

Românii sunt întâlniţi în Serbia, pe malul drept al Dunării, numai decât după trecerea râului Morava şi până la vărsarea Timocului, iar în adâncime spre apus, până la oraşul Ciupria şi spre Răsărit până la Zaicear şi chiar mai la Miază-zi, la satul Pârlita. Ei se prelungesc, într'o pătură neîntreruptă, în Bulgaria, dincolo de Timoc, râu care a ajuns un hotar între două ţări, dar n'a fost niciodată un hotar şi pentru Români. In judeţele Pojarevăţ şi Negotin numărul lor covârşeşte, iar în judeţele Zaicear şi Ciupria se menţine foarte însemnat. Pământul pe care trăesc are peste zece mii de kilometri pătraţi, numărul satelor e aproape două sute, iar al sufletelor cel puţin 250 de mii. Statistica sârbă dă pentru anul 1921 numai 142.773, o cifră vădit greşită. Pentru acelaş an statistica arată 69.530 Români în Banatul jugoslav. Aici însă controlul din partea noastră e mai uşor, pentrucă biserica s'a păstrat românească, şi ea, care-şi cunoaşte credincioşii, ştie de aproape 150 de mii de Români. Se poate vedea astfel care e procentul de greşală sau metoda de prezentare a grupurilor minoritare din partea Recensământului populaţiei în Jugoslavia.

Vechimea noastră pe acele locuri se poate urmări până adânc în Evul mediu şi mai departe. Cercetătorii mai noui streini, care încearcă să vorbească în numele ştiinţei, dar vorbesc tot atât în numele unor interese naţionale, de multe ori foarte crâncene, ar vrea să fim dincolo numai dela începutul secolului al 18-lea, când s'ar

fi întâmplat mutări de populaţie în goluri lăsate de stăpânirea turcească. Ne gândim că pentru, scăparea de pierdere între streini a unor conaţionali aşezaţi cam în acelaş timp în aceleaşi părţi, grupuri mari de Sârbi trecuţi spre Miază-noapte, peste Dunăre şi Drava, în mijlocul răsboaielor dintre Austrieci şi Turci, noul stat jugoslav n'a pregetat să-şi rotunjească hotarele într'acolo ca să-i poată cuprinde. Dreptul la o viaţă proprie n'ar avea, prin urmare, de ce să fie scăzut prin aceasta. Dar Românii sunt pe malul drept al Dunării astăzi numai ca o rămăşiţă a unei pânze etnice, care poate fi urmărită ca populaţie băştinaşe, până în munţii Macedoniei şi până pe coastele Adriaticei. Intre ei, aici în plaiurile Timocului, pune un învăţat ca profesorul Gamillscheg una din vetrele în care s'a închegat limba şi seminţia românească. Infăţişarea de bănăteni, în port şi limbă, opregul cu ciucuri la femei, cuvinte ca gince, pentru dinte, în partea apuseană, şi înfăţişarea de Olteni, zăvelca pestriţă şi rostiri ca ghinche în loc de dinte, în partea răsăriteană, nu trebue să înşele. Unii îşi zic ungureni şi ceilalţi ţărani, ceeace ar da de gol că sunt veniţi, cei dintâi din Banat şi cei de al doilea din Ţara Românească. E vorba numai de nişte valuri, nici n'aşi putea zice de emigrare, pentrucă locuitorii aceştia de acelaş neam, de o parte şi de alta a Dunării n'aveau părerea, când se mişcau înăuntrul aceleaşi lumi, că pleacă în altă ţară, valuri de împrospătare pornite din ţinuturi unde conştiinţa naţională, sau ceeace putea atunci să capete acest nume, se păstra mai vie, şi revărsate peste ai lor din vecini. Arătaţi poate chiar de localnici, după locurile de unde veneau, ca ungureni şi ţărani, ei dădeau în curând acestora o pecete proprie şi cu vremea şi-i însuşeau. La fel s'a întâmplat la Românii Vidineni vecini. Peste populaţia românească veche s'au aşezat Oltenii plecaţi de-acasă după răscoala lui Tudor şi întâile măsuri ale Regulamentului organic, de chemare la oaste şi biruri regulate, şi oamenii noui mai vioi i-au acoperit pe ceilalţi. Luându-ne şi aici după zvonul venirii lor, care singur se aude, am putea cădea în greşala să credem că Românii vidineni încep cu ei. Au fost gazdele care s'au dat îndărăt în faţa unor oaspeţi încrezuţi şi zgomotoşi, o carte foarte bătrână, ca o Sfântă Scriptură în chirilice, scoasă într'o nouă ediţie cu litere latine, care singură umblă acum din mână în mână.

Amănunte despre Românii din aceste părţi avem încă din 1733, într'un raport, care e ca o descriere uscată de călătorie a Sârbului Maxim Radcovici, trimis de Exarhul Belgradului ca să cerceteze ce populaţie se află în pământurile cucerite de Austria dincolo de Dunăre. El îi descopere pe aceleaşi locuri pe care sunt şi astăzi, dela Morava, pe văile râului Porecica, Pec şi Mlava. Profesorul Romansky dela Sofia, cel din urmă cercetător strein care a umblat întreg ţinutul din Serbia dunăreană locuit de Români, în 1916, scoate din acest fapt încheierea neaşteptată a dovezii că Românii abia picaseră. Ei ar fi fost poate ispitiţi de putinţa de mişcare în cuprinsul aceleiaşi împărăţii creştine, care a dus atunci Olteni din Oltenia, alipită şi ea vremelnic Austriei, până în Banat, unde-i găsim şi astăzi. In această încheiere însă, care la o mai deaproape cercetare se arată fără temei, îşi face loc numai pornirea Slavilor de dincolo de Dunăre, ca să nu recunoască drepturi de aşezare mai veche între ei, popoarelor de altă obârşie. Când sunt întâlnite acolo, ele trebue neapărat să fie de ieri, de alaltăieri, şi neavând de ales decât între contopirea cu populaţia înconjurătoare slavă sau încărcarea buclucurilor în căruţe şi plecarea de unde ar fi venit. Romansky se temea, spunând adevărul, care e vădit, despre Românii din Serbia, să nu se potrivească şi Românilor din Bulgaria lui. Pentrucă Românii n'au venit în dreapta Dunării de nicăiri, ci sunt acolo dela începutul începuturilor şi au păstrat numai legătura atât cu Românii macedoneni, care călătoreau cu turmele până în munţii dela marginea lor, cât şi cu Românii dela Miază-noapte, peste apele Dunării, stăpânite şi atunci cum sunt stăpânite şi astăzi de pescarii români.

Tot aici îi găseşte şi Kantiz, marele călător prin Balcani, numai decât după

1860, Weigand, în 1898, şi toţi câţi i-au mai putut cerceta, trăitori în sate şi sălaşe, plugari şi crescători de viţă de vie, pescari şi lucrători în minele de aramă şi de cărbuni. Pentru lucrarea acestor mine Regele Miloş, acela care la o sută de ani dela călătoria de descoperire a Românilor, la 1733, făcută de Maxim Radcovici, alipea aceste pământuri pentru întâia oară Serbiei, şi Regele Mihai, fiu-său, care au domnit cu schimbul, cereau din Ţara Românească vecină şi dobândeau braţe de muncă, mutate pentru totdeauna dincolo, şi întărind astfel încă odată pe Românii băştinaşi. Aceşti Români de Dunăre şi de margine, dunărinţi şi mărgininţi, cum îşi zic ei, s'au păstrat până la noi numai prin puterea proprie de viaţă, pentrucă nu li s'a îngăduit niciodată să aibă nici biserici, nici şcoală sau altă întocmire în limba lor, şi nici vreo legătură cu fraţii din ţara liberă. A fost timp de o sută de ani, ca o sugrumare înceată a sufletului unui întreg popor, care avea cel puţin acelaş drept la viaţă ca şi ceilalţi. România îi privea din marginea Dunării, cu moartea în suflet şi neputincioasă.

Românii din Serbia se prelungesc peste Valea Timocului fără nici o întrerupere, cu Românii din Bulgaria, până sub zidurile Vidinului, şi între aceste ziduri, şi apoi, cu popasuri destul de dese, pe Dunăre în jos până în Dobrogea. Numai în judeţul Vidinului sunt în aproape 40 de sate între 40—50.000 suflete, cu aşezări puternice, ca Bregova, cu 7000 de locuitori, toţi Români, şi cu dealurile lui de liliac şi de mărgăritărel, deasupra Timocului. Tot cam pe atâţia sunt în Lom şi Plevna, prefiraţi până în împrejurimile oraşului Vraţa, unde fac legătura cu Românii macedoneni. Cea mai mare aşezare din aceste părţi de mijloc e Coslodoiul, satul de aproape 7000 de suflete, unde a debarcat poetul şi eroul bulgar Hristo Botev, venind dela noi în 1876 ca să treacă şi să ducă revoluţia împotriva Turcilor spre Miază-zi, tot prin sate româneşti, Hârleţ, Butanu şi altele. Cea mai mare aşezare a Românilor dunăreni răsăriteni este astăzi Turtucaia, portul pescarilor Români, cu 7000 de ai noştri din 11.000 de locuitori, Turci şi Bulgari.

Bălcescu scria în 1849 şi 1850 în „Scrisori din Pribegie": „Asemenea în Banat (sunt tot Români). Dincoace de Tisa sunt foarte puţini Sârbi. In Bulgaria m'a mirat încă foarte mult neîntâlnind din Balcani şi până în Dunăre niciun sat bulgăresc, ci numai sate româneşti. Unde sunt Bulgarii? In Bulgaria se află puţini prin oraşe şi apoi între Vidin şi Niş şi dincolo de Balcani. Românii se întind în toată Bulgaria proprie şi pe tot malul drept al Dunării, până la Belgrad. In partea serbică, pe Dunăre, după cum mi s'a spus, sunt mai mult de 40.000 de familii române. Bulgaria proprie dar, după locuitorii ei de astăzi, este o ţară românească." Tot Bălcescu cerea lui Ion Ionescu dela Brad, ajuns după revoluţia din 1848 om mare la Turci, să-i cumpere un ciflic în Dobrogea, unde ar vrea să se aşeze. Şi tot el se gândea să le dea o organizare Românilor macedoneni. Intre aceşti Români s'a aşezat Dragsin Bănăţeanul la Vidin, hotărît să-i treacă la biserica unită între 1865—1870, ca să-i scape de desnaţionalizare, cum se vede din Kanitz şi din hârtiile din arhiva dela Blaj. Incă o dovadă a legăturii dintre cele două maluri şi dintre Românii de sub orice stăpânire s'ar fi aflat.

Astăzi cunoaştem ce sunt Românii de dincolo de Dunăre numai din câteva sate macedonene şi unul e Români vidineni, mutate întâi în Dobrogea nouă şi acum, după schimbările din urmă, în Dobrogea veche, de răul stărilor de acasă. O societate *„Timocul"*, mai ales de tineri, fugiţi mai mult decât plecaţi din Jugoslavia şi Bulgaria, şi pregătiţi la universităţile noastre, caută să-i facă mai cunoscuţi pe ai lor, rămaşi peste Dunăre, şi, pe cât pot, să-i apere. Munca lor de luminare, prin publicaţii şi conferinţe, ne ţine aproape de cei, după unii, vreo jumătate de milion de Români dunăreni, pe cari de obiceiu, băgându-i în numirea mai cuprinzătoare de Români din dreapta Dunării, îi amestecăm cu Macedonenii şi îi pierdem între aceştia. Cele două ramuri sunt însă cu totul deosebite şi trebue luate în seamă

fiecare în parte. *Nu suntem un stat balcanic, dar, prin toți acești frați, care alcătuesc împreună cu noi trupul mistic al neamului românesc, rămânem un popor balcanic. Să nu mai fim ținuți departe de o datorie, cu vorba că Românii sunt un popor din stânga Dunării.* Pentru mai puțini conaționali și cu mult mai mică parte la cultura Peninsulei, Albanezii au fost lăsați să-și închipue o organizare de stat, iar noi nu putem cere pentru ai noștri nici să-și păstreze sufletul.

Gândul nostru se întoarce însă mereu la Românii dunăreni și nici o putere din lume nu ne poate tăgădui acest drept.

Emanoil Bucuța

DIE RUMAENEN RECHTS DER DONAU

Von Emanoil Bucuța

1877 wurde Rumänien Timoktal angeboten. Die Donau ist eine Grenze des rumänischen Staates, nicht aber des rumänisches Volkes, das beide Ufer beherrscht. Die Rumänen rechts der Donau bilden — wie auch der Gelehrte Prof. Ernst Gamilscheg feststellt — einen Teil des dritten Mittelpunktes des rumänischen Volkskörpers, der im Gebiet der Timokebene liegt. Wir sind kein balkanischer Staat, doch da die Rumänen auf dem Balkan leben, sind wir ein Balkanvolk. Keine Macht der Welt kann uns das Recht verwehren, uns mit ihrem Schicksal zu beschäftigen.

CÂNTECUL TIMOCULUI

In Valea Timocului,
Arde para focului
Și în zarea necuprinsă
Zburdă flacără aprinsă;
Licăresc în larg făclii,
Ca la șasă sute mii.
— Dar ce suflet se 'nsenină,
In podoaba de lumină?

Simțământul de ciobani
Smuls din negura de ani
Și-a pus vremea căpătâi
Ca în ziua' lor dintâiu.
De subt lespedea de leat
Neamul s'a desmormântat,
Inimile 'n floare cresc
Din pământul românesc. [1]).

GRIGORE BUGARIN

Publicată în ziarul *Dacia* din 20 Septembrie 1941.

INRÂURIRI ROMÂNEŞTI IN LITERATURA ŞI VIAŢA BULGARILOR

Din cele mai îndepărtate vremi, convețuirea între Români și Bulgari, cu foarte mici excepții, s'a desfășurat armonios și în colaborare reciprocă.

Statul bulgar închegându-se politicește înaintea principatelor românești și cum Dunărea nu constituia un hotar greu de trecut, influența exercitată de Bulgari asupra noastră, în acele vremi, a avut un rol hotăritor.

Viața noastră spirituală s'a desvoltat sub înrăurirea celei bulgare, căci dela Bulgari am împrumutat noi organizarea bisericească, — pe care ei o luaseră dela Bizantini — ca și limba în care se săvârșea slujba religioasă, precum și aceea a cancelariilor; cele dintâi închegări politice le-am alcătuit după modelul acelora ale vecinilor dela sudul Dunării, după cum primele opere literare cu care s'au desfătat strămoșii noștri, au ajuns la ei tot prin mijlocirea Bulgarilor [1]).

Când însă în veacul al XII-lea, Bulgaria cade sub stăpânirea Bizanțului, în munții Hemusului se stabilește întâia colaborare de arme romåno-bulgară, având în frunte pe cei doi coborîtori ai coloniștilor romani, păstorii Petru și Asan, făuritorii imperiului bulgaro-român [2]). Iar două secole mai târziu, când la nordul Dunării luase ființa statului muntean, bazele de colaborare stabilite de Asanești, se accentuează tot mai mult, căci oștile românești trec adesea Dunărea pentru a da sprijin fraților de aceeași credință, iar familiile ce domneau asupra celor două popoare, încă din primele decenii ale înjghebării Țării Românești stabiliseră între ele legături de rudenie [3]).

Creşterea puterii otomane şi cucerirea Peninsulei Balcanice de către Turci silesc pe intelectualii bulgari ca şi pe o bună parte din pătura de jos, să ia drumul pribegiei şi să se refugieze de a stânga Dunării, unde Țara Românească le-a slujit de azil lor şi urmaşilor lor, timp de peste cinci secoli.

Intreaga viață spirituală bulgară se transplantează atunci la noi și aici continuă ea să se desvolte, îndrumând în acelaș timp și pe Munteni către asemenea îndeletniciri, iar aceștia ajung curând să-și întreacă îndrumătorii [4]).

In această jumătate de mileniu cât Bulgaria a fost sub stăpânirea turcească, pă-

1. Vezi bibliografia în Al. Iordan: Les relations culturelle entre les Roumains et les slaves du Sud Buc. (1938) pp. 1—17.

2. C. Brătescu: Nume vechi ale Dobrogei: Vlahia lui Asan, Vlahia Albă Buc. 1919.

C. C. Giurescu: Despre Vlahia Asaneştilor Cluj 1931.

G. Murnu: Istoria Românilor din Pind. Vlahia Mare 980 - 1259. Studii istorice după izvoarele bizantine Buc. 1913.

3. Al. Iordan: op. cit. p. 8-9.

4. Al. Iordan: op. cit. p. 13 şi Ion Bogdan: Românii şi Bulgarii p. 30—31. Vl. Stasov: L'ornement slave et orientale d'aprés les manuscrits ancients et modernes St. Petersbourg 1884. Ilie Bărbulescu: Românii față de sârbi şi bulgari. Buc. 1905 p. 116. N. Iorga: Istoria Statelor balcanice în epoca modernă V. de Munte, 1913, p. 40- 43.

mântul românesc a fost cea de a doua patrie pentru Bulgarii care nestânjeniţi de nimeni şi-au creiat o viaţă nouă, proprie înclinaţiunilor lor. Mulţi dintre ei au îmbrăţişat negustoria, cum au fost cei din regiunea oraşului Gabrovo, a căror amintire o păstrează astăzi strada Gabroveni din Bucureşti. Alţii au intrat în solda Domnitorilor, ca ostaşii, cum au făcut mai ales în timpul lui Mihai Viteazul şi Matei Basarab [5]), dintre acei care s'au dedicat bisericii, unii au urcat până la cea mai înaltă treaptă arhierească, ca de pildă Ignatie din Nicopole, ajuns mitropolit al Ţării Româneşti, în vremea lui Matei Basarab [6]).

In veacul al XIX-lea când în văzduh plutea tot mai mult ideea scuturării dominaţiei străine şi închegarea statelor naţionale, locul unde s'a plămădit noul Stat bulgar, a fost tot România.

In oraşe ca Giurgiu, Craiova, Ploeşti, Brăila, Galaţi şi Bucureşti, ca să nu amintim decât pe cele mai importante, s'a desvoltat întreaga viaţă spirituală şi politică bulgărească, pregătind cu sprijinul şi bunăvoinţa românească, renaşterea statului independent prin închegarea de nuclee culturale, sociale şi politice din care s'au desvoltat aşezămintele de astăzi ale Bulgariei.

Ceeace a însemnat bulgaritatea pentru înfiriparea Ţării Româneşti, a fost românitatea pentru Bulgaria modernă, mai ales în veacul al XIX-lea.

Şi pentru ca această afirmaţie a noastră să nu pară exagerată — căci studiile în această direcţie sunt foarte puţine — vom face o sintetică expunere a contribuţiei româneşti la redeşteptarea spirituală şi politică a Bulgarilor.

Se ştie astăzi că cea dintâi carte tipărită în limba bulgară modernă este un *Kiriakodromion* eşit din teascurile dela Râmnic, în anul 1806, cu binecuvântarea şi sprijinul material al mitropolitului Dositeiu şi al Episcopilor de Argeş şi Buzău, aşa cum se afirmă în chiar prefaţa acestei cărţi: „cu învoirea lui Dositeiu Mitropolitul Ungro-Vlahiei şi cu ajutorul episcopilor [7]) şi al cuvioşilor creştini" [8]).

Autorul primului *bucvar*, doctorul de mai târziu Peter Beron şi-a desăvârşit intrucţia la Bucureşti, între anii 1817—1821, la şcoala lui Vardalah, unde a deprins şi metoda învăţământului lancasterian, care stă la baza întocmirii *bucvarului* său, tipărit în 1824 la Braşov [9]).

Indrumătorul şcolii bulgare noui, Neofit Rilski, a fost trimis de către bogătaşul Vasil Aprilov „la şcoala grecească din Bucureşti, ca să se deprindă cu metodele moderne ale învăţământului mutual, ca şi pentru a traduce şi alcătui în bulgăreşte câteva munale" [10]).

Cea mai de seamă societate culturală bulgară „Българско Книжовно Дружество" din care după independenţă a răsărit *Academia Bulgară*, a fost întemiată de către N. Tzenov, K. Popovici, K. R. Beron, V. Mihailidi, V. Drumev, V. D. Stoianov, P. M. Mateev la Brăila [11]) în anul 1869, iar revista prin care se manifestau membrii ace-

5. Al. Iordan: Mihai Viteazul în folklorul balcanic Buc. 1936;
P. P. Panaitescu: Mihai Viteazul Buc. 1936;
N. Iorga: Ist. lui M. Viteazul I-II Buc. 1935;
I. Sârbu: Matei Vodă Basarabas auswärtige Beziehungen 1632—1654. Leipzig, 1899.

6. Al. Iordan: Mitropolitul Ignatie în «Cercetări istorice» Iaşi 1940 pp. 385—404.

7. Episcopii de care se aminteşte aci sunt: Iosif al Argeşului şi Constantin al Buzăului.

8. Ioan Bianu şi Nerva Hodoş: Bibliografia românească veche II Buc. 1910 p. 490—491.

9. Al. Iordan: Doctorul Peter Beron şi primul bucvar bulgăresc, Bucureşti 1941.

10. Dr. P. M. Nojkov: Погледъ върху развитието на българското образование отъ Паисия до края на XIX вѣкъ [in] Годишникъ на Софийския Университетъ. Ист. фил. факултетъ. Томъ XXII, 5, Sofia, 1926, pp. 14-15.

11. Al. Iordan: Din începuturile Academiei Bulgare (în) Convorbiri literare LXVII (1934) p. 559—560 vezi şi «La Bulgarie» Sofia 1934, 5 Iunie.

stei societăţi „Периодическо списание на Българско Книжовно Дружество" şi care a slujit mulţi ani ca oficios al Academiei Bulgare, tot la Brăila a văzut lumina tiparului.

In petiţia din 3 Decembrie 1869 prin care se adresau guvernului român pentru obţinerea autorizaţiei necesare funcţionării acestei societăţi, fondatorii ei precizau că au ca ţintă: de a ajuta fraţilor noştri la desvoltarea instrucţiei şi educaţiei lor, ceeace este o operă culturală şi civilizatoare în raport cu spiritul secolului prezent"[12]).

Zeci de ziare şi reviste bulgăreşti, politice, culturale, pedagogice, satirice, etc. s'au tipărit în diferite oraşe din Ţara Românească — în paginile unora dintre ele, au colaborat şi condee româneşti — toateînsă aveau asentimentul oficialităţii noastre.

Redactate de cei mai de seamă fruntaşi, ideologi şi revoluţionari bulgari, aceste periodice au agitat ideea independenţei şi au răspândit în rândurile Bulgarilor flacăra binefăcătoare a culturii.

Din rândul acestor ziare vom menţiona aici doar câteva:

Бѫдущность-*Viitorulŭ*, care a fost editat de G. S. Rakovski la Bucureşti, în limbile bulgară şi română, susţinând ideea colaborării între cele două popoare şi o confederaţie a Statelor creştine din Peninsula Balcanică. Printre colaboratorii acestui ziar s'a prenumărat şi marele învăţat român Bogdan Petriceicu Haşdeu[13]).

„Дунавска Зора". Вѣстникъ за волнитѣ българы, apărut la Brăila (1867—1877) sub conducerea fondatorului teatrului bulgar Dobri Vojnikov[14]).

„Свобода". Вѣстникъ политически и книжевни, Bucureşti 1871—72 alternându-şi apariţia cu câte un număr în bulgăreşte, altul în româneşte. „Свобода" avem în frunte pe marele poet şi revoluţionar Ljuben Karavelov[15]).

Отечество - *Patria*, tipărit în limbile bulgară şi română, avea ca redactori pe P. Kisimov şi D. Vojnicov. La acest ziar a colaborat şi martirul revoluţionar Vasil Levsky în timpul refugiului său la Bucureşti[16]).

Дума на българскитѣ емигранти şi Будилникъ Вѣстникъ сатирически и юморически ambele redactate de cea mai viguroasă figură a scrisului revoluţionar bulgar Hristo Botjov[17].

Dintre revistele pedagogice amintim Училище, redactată de R. Blăskov, în anii 1871—1872 la Bucureşti, iar între 1872—1876 la Giurgiu[18]).

La Bucureşti a apărut şi cea dintâi gazetă economică Ступанъ. Землѣдѣлско-икономически листъ între anii 1874—1876, sub conducerea lui D. V. Hranov, editor fiind L. Karavelov[19]).

Printre cele mai de seamă reviste satirice în afară de Будилникъ mai amintim: Таралежъ[20]) Тѫпанъ[21]) Оса[22]) Михаль[23]) etc.

---

12. Al. Iordan: op. cit. p. 560.
Hr. Nedensov: Народното възраждане и училището [în] България 1000 години 927—1927. Sofia, 1930; p. 553.
13. Al. Iordan: Primul ziar româno-bulgar: Бѫдущность-Viitorulŭ. Buc. 1940.
14. N. Hadoş şi Al. Sadi-Ionescu; op. cit., p. 220.
Al. Iordan: Inceputurile teatrului bulgar în România Buc. 1941.
15. Al. Iordan: Ivan Vazov în România, Buc. 1940, p. 682.
16. idem, idem. p. 682.
17. N. Hodoş op. cit., pp. 217 şi 82.
18. idem, idem. p. 752.
19. idem, idem. p. 706 şi D. N. Mincev: Presa bulgară în România până la 1877 - 78 Constanţa 1934, p. 11.
20. D. Mincev: op. cit., p. 11.
21. idem. idem. p. 9.
22. idem, idem. p. 8.
23. idem, idem. p. 13

Dar, pe lângă cele câteva zeci de periodice care s'au tipărit în Țara Românească, teascurile tipografiilor muntene au dat la lumină mai multe sute de volume de cărți, îmbrățișând toate manifestările scrisului.

Nu este locul aici să dăm lista lor, deaceea vom aminti doar numele câtorva din cei mai de seamă scriitori ai acelei vremi: R. I. Blăscov [24]) Hr. Botjov și S. Stambolov [25])H. D. Vaklidov [26]) Ivan Vazov[27]) D. Veliksin[28]) D. P. Vojnikov [29]) Hr. Daskalov [30]) Vasil Drumev[31]) L. Karavelov [32]) I. Kasabov [33]) P. Kisimov[34]) V. A. Popov [35]) N. M. Popov[36]) C. D. Protii [37]) G. S. Radovsdy[38]) A. Savici [39]) P. R. Slavejkov [40]) Panajot Hitov [41]) G. G. Hrulev[42]) At. A. Cernev [43]).

Parte din cărțile bulgărești s'au tipărit în tipografiile românești ale lui H. Rasidescu, Eliade Rădulescu, Romanov, Karkalechi ori tipografia Mitropoliei, cea mai mare parte însă ca și periodicele deatfel, au fost scoase în tipografii bulgărești, întemeiate mai ales de refugiații politici în Țara Românească.

Dintre acestea din urmă menționăm: Свобода, Отечество, Знание, Знаме, Кржгъ Стара-Планина, Нова-Българния. precum și cele conduse de Petar Sapunov, A. Andrič, D. V. Hranov, D. Veselinov, etc., etc.[44]).

Cea dintâi înjghebare de teatru bulgăresc ca și începuturile genului dramatic bulgar, au luat ființă tot în Muntenia sub directa îndrumare a manifestărilor artistice dela noi și a operelor dramatice românești, de care a fost atras și influențat promotorul lor, Dobri Vojnikov.

Trupa diletanților bulgari condusă de Vojnikov a cutreerat orașele românești unde se găseau stabiliți conaționalii lor, îndemnându-i și pe această cale la redeșteptarea națională.

La una din reprezentațiile date la Teatrul Național din București, în anul 1866, când s'a jucat drama lui D. Vojnikov, Rajna Knjagjna Domnitorul Carol I a ținut să-și manifeste simpatia ce o nutrea poporului bulgar, prin prezența sa la acest spectacol și printr'o frumoasă sumă de bani pe care a dăruit-o trupei [45]).

---

24. Десять Заповеды Божій или кратко христіянско поучение. Buc. 1856.
25. Пѣсни и стихотворения Buc. 1875.
26. История, кратка священа Brăila, 1864.
27. Прѣпорецъ и Гусла Buc. 1876; Тжгитѣ на България Buc. 1877.
28. Urare adresată cu ocasiunea Anului Nou, D-lui Ion C. Brătianu. Brăila, 1877.
29. *Al. Iordan:* Inceputurile teatrului bulgar în România. Buc. 1941.
30. Стоянъ войвода Buc. 1866.
31. Иванку убиецътъ на Асѣня I. Драма Brăila, 1872.
32. Хаджи Ничо Buc. 1870; Войвода. Buc. 1870; Българе отъ старо време. Buc. 1872.
33. България и въсточный вопросъ. Buc. 1868.
34. България прѣдъ Европа. Buc. 1866; Епизодъ отъ хаидушкитѣ наречены четы Buc 1868;
35. Счаслива срѣща Buc. 1870.
36. Дойнова свобода Buc. 1864.
37. Poesi - Стихотворения. Buc. 1875; cfr. *Al. Iordan:* Din legăturile culturale bulgaro-române [in] Gazeta Cărților. Anul IX No. 15—16. Buc. 1940.
38. *Al. Iordan:* G. S. Rakovsky și literatura romînă. Buc. 1940.
39. Masca - Josü. Brăila, 1868; Insurgenții Bulgari dela 1868. Brăila, 1871.
40. Песнопоика Buc. 1352.
41. Моето пжтување по Стара-Планина Buc. 1872.
42. Катихизисъ Buc. 1855; Кратка дѣтическа наставленіе Buc. 1857. Образецъ на българското чистописание Buc. 1858; Кратъкъ рѣчникъ. Brăila. 1863.
43. Русчуските темници Buc. 1876.
44. N. Năcov: Новобългарската книга и печатното дѣло у насъ отъ 1806 до 1877 год.]in] Сборникъ на Бълг. Акад. на Наукитѣ Кн. XV. Sofia, 1921, pp. 1—132.
45. Al. Iordan: Inceputurile teatrului bulgar în România, Buc. 1941.

Dar Dobri Vojnikov n'a luat numai pildă dela actorii noştrii de felul cum să-şi organizeze trupa, ci şi modele pentru închegarea unora dintre piesele sale[46].

Intr'un studiu publicat în anul trecut[47], am arătat cum întreagă formare literară şi politică a promotorului literaturii bulgare Gheorghe S. Rakovsky, a fost îndrumată de manifestaţiunile contimporane ale literaţilor şi oamenilor politici munteni, în deosebi de Cârlova şi Bolintineanu — pentru poezie — şi Ion Eliade Rădulescu în structura ideologico-politică.

Cu acel prilej am amintit şi de laturile comune pe care le are proectul de Constituţie elaborat de Rakovsky cu Proclamaţia dela Izlaz redactată de Eliade.

Inainte de a păşi la schiţarea activităţii politice a Bulgarilor din România, vom mai aminti câteva nume de scriitori bulgari a căror operă s'a desvoltat pe teritoriul românesc şi care s'au adăpat din atmosfera culturală a poeţilor şi prozatorilor noştri.

Astfel cel mai de seamă scriitor bulgar modern Ivan Vazov a debutat în ziarele şi revistele ce apăreau la Brăila şi Bucureşti şi şi-a tipărit primele sale trei volume de versuri în tipografiile bucureştene.

Cât despre înfluenţa suferită din partea scriitorilor români, el însuşi nu s'a sfiit să afirme *„am înghiţit mai ales pe Alecsandri, Bolintineanu ş. a. Imi reamintesc şi acum din Bolintineanu o poezie „Bătrânul" care începe cu cuvintele: Amară e viaţa, când... Poeţii români mi-au dat apoi modele pentru multe din poeziile mele..."*[48].

Acestei mărturisiri a lui Vazov îi vom adăoga şi faptul că în biblitoteca lui figura o ediţie românească a poeziilor lui Eminescu pe care el le va fi gustat din plin[49], căci în unele versuri ale lui Vazov se observă clar atmosfera eminesciană.

Din rândul poeţilor bulgari care au fost înfluenţaţi de marele Eminescu, trebue amintit revoluţionarul trubadur Hristo Botjov, fost amic al criticului român Dobrogeanu-Gherea[50].

Reminiscene din humorul specific al „Amintirilor" lui Ion Creangă întâlnim în opera satiristului bulgar Aleko Constantinov, autorul răspânditei scrieri: „ Baj Ganju"[51].

Deasemenea Ljuben Karavelov în *„Bulgarii de altă dată"* adoptă genul descrierii din „Amintirile" lui Creangă.

In domeniul politic e de relevat faptul că — aşa cum afirmă Ivan Vazov — din iniţiativa Comitetului revoluţionar bulgar ce-şi avea sediul la Bucureşti, s'au adunat în capitala României, în Decembrie 1876 reprezentanţii autorizaţi ai Bulgarilor de pretutindeni, pentru a fixa poziţia Bulgariei faţă de Turcia şi Statele occidentale.

Această adunare întrunită „într'un salon de pe strada Podul Mogăşoaei (astăzi Calea Victoriei) vis-a-vis de teatru, a fost primul parlament neoficial al Bulgarilor"[52].

Aici s'a redactat memoriul semnat de K. Tzankow, Al. Panow, D. P. Ivanow, I. Kavalgiew, S. Stamalow, P. Entchew, P. Chr. Viskowsky şi Ivan Vazov, prin care se cerea independenţa Bulgariei, alcătuirea unei Constituţii de către o adunare naţională aleasă de popor, serviciul militar şi învăţământul obligatoriu pentru cetăţenii bulgari, etc.[53].

---

46. Al. Iordan: op. cit.
47. Al. Iordan: G. S. Rakovsky şi literatura română, Buc. 1940.
48 Ivan Sismanov: Иванъ Вазовъ Спомени и документи Sofia, p. 930, p. 33, cfr. şi Al. Iordan: Ivan Vazov în România, p. 681.
49. Vazov învăţase româneşte la Giurgiu, cu profesorul Creţulescu, cfr. Al. Iordan: op. cit. p. 681 şi Ivan Sismanov, op, cit. p. 33.
50. I. Dumitrescu-Frasin; Contribuiţi româneşti la ridicarea altor popoare, Constanţa 1935.
51. El. Eftimiu... Aleco Constantinov (în) Preocupări Literare II. No. 5 - 6, pp. 216–221.
52. Ivan Vazov: Съчинение Том VII. Sofia f. a. 173—74.
53. Al. Iordan: Ivan Vazov, în România, Buc. 1940, p.

Dar, pentru a evidenția mai bine marele rol pe care l-a jucat România în pregătirea independenței Bulgariei trebuie să relevăm că cei mai de seamă revoluționari și conducători de cete care au luptat în munții și câmpiile dela sudul Dunării, au trăit și au activat mai întâi la noi și de aici și-au recrutat adesea „cetașii".

In afară de binecunoscuții: G. S. Rakovsky[54], Ljuben Karavelov, Al. Levsky, Hristo Botjov, și Stambulov, pe teritoriul țării românești au activat și și-au alcătuit cetele Altun Stojan, Kara Tanas, Zlatjo Kokarcioglu, Bajko Voevod, Danko Vatah, Corijo, Panajot Hitov, Filip Tote, Anghel Kâncev, Drasov, Koljo Gancev, Ikonomov, Zaimov, Dragostinov, Volov, Benkovsky, ș. a.

Prin strădania lui G. S. Rakovsky se formează în 1867 cel dintâi comitet revoluționar bulgar, în satul Țiganca, lângă București, la moșia lui Nikola Balkanski, unde locuia Rakovsky.

Comitetul avea de scop pregătirea cu concursul celorlalte state creștine, a cetelor bulgare care trebuiau să lupte peste Dunăre, împotriva Turcilor.

Prin mijlocirea acestui comitet s'au alcătuit cetele lui Filip Totju și Panait Hitov, precum și acelea ale lui Ștefan Karadza și Hadzi Dimităr.

Comitetul avea o filială la Sviștov, prin mijlocirea căreia se făcea legătura între Bulgarii dela sudul Dunării și cei din din Țara Românească[55].

Dintr'o mărturisire pe care Rakovsky i-o face lui Panajot Hitov, în timpul când se aflau refugiați la Odesa, se confirmă nădejdea pe care Rakovsky și-o punea în concursul românesc, mai ales după ce încercările sale pe lângă Rusia și Serbia rămăseseră infructuoase.

Intrebat de P. Hitov ce va face în urma nereușitei intervenții pe lângă Ruși, G. S. Rakovsky îi răspunde: „Socot că trebue să mergem din nou la București" Românii și-au adus Domnitor nou din Germania. Să batem și la ușile lui. Bulgarii trebuie să încerce toate căile"[56].

Cu adevărat, speranțele ce-și punea Rakovsky în sprijinul românesc nu vor fi înșelate, căci în timpul domniei lui Vodă Carol I, oficialitatea românească acordă cel mai larg sprijin mișcărilor bulgărești, după cum se va vedea ceva mai departe.

Tot la București s'au înjghebat și cele două organe de coordonare a activității naționale bulgare „Comitetul Revoluționar" în frunte cu L. Karavelov și Al. Levski, și „Comitetul Central Revoluționar Bulgar" condus de Hristo Botjov[57], iar la Giurgiu a luat ființă din inițiativa lui Zaimov și Obretinov, cărora li s'a adăogat apoi Stambulov și alții, cea din urmă organizație cunoscută sub denumirea „Comitetul dela Giurgiu"[58].

Că întreaga activitate național-revoluționară desfășurată de aceste comitete și exponenții lor revoluționari se făcea cu asentimentul și concursul oficialității românești, dovedesc atât unele fragmente din Corespondența Regelui Carol I ca de pildă aceea cu Principele Anton de Hohenzolern în care spune: „nouă ne incumbă sarcina ingrată de a pune piedici relațiunilor dintre comitetele de aici și cele din Bulgaria și de a împiedica năvălirile de bande armate în Turcia. Am trebuit în mai multe rânduri să lucrăm cu energie și să arestăm pe șefii și trupele lor; e adevărat că se pun în libertate, după câteva zile, dar li se rețin armele... trebue a se îngădui statelor vasale și diferitelor provincii să se desamorțească ele înșile. Dacă reușesc

54. St. Romansky: Браилски историйки 1841—1843. Студий и документи [în] Сборникъ на Бълг. Акад. на Наукитѣ Кн. III, Sofia, 1914, pp. 1—143.

55. D. T. Strasimirov: Комитетско десететилѣтие [în] България 1000 год. Sofia, 1930, p. 780.

56. idem, idem. p. 859.

57. Mihail Dimitrov: Комитетътъ на „Старитѣ" — Добродетелната дружина [în] България 1000 год. pp.: 737—779; D. T. Strasimirov: op. cit. pp.: 781—888.

58. Dr. Pavel N. Oreskov: Руска държавна преписка по нашето освободително движение (1866—1868) [în] Списание на Бълг. Акад. на Наукитѣ. Кн. LII, Sofia, 1935, pp.; 255—328.

să iasă invingătoare din lupta cu suzeranul lor, cu atât mai bine! Dacă nu, nu merită a fi neatârnate"[59]).

Doi ani mai târziu, într'o altă scrisoare, Domnitorul spune: „Cheia unei mişcări eventuale în Bulgaria o aveam în mână aici şi prin urmare ştiu ce se petrece"[60]).

Dar nu numai isvoarele româneşti atestă larga înţelegere pe care a găsit-o mişcarea bulgară în rândurile Românilor, ci şi mărturii străine, cum sunt de o pildă rapoartele ministrului belgian J. Greende la Constantinopol şi ale consulului belgian dela Rusciuc, Matteo Clician, din care reproducem:

„Comme j'ai déja eu l'honneur de vous entretenir à propos du comité révolutionaire bulgare, depuis un mois déja ce comité établi à Bucharest s'est formé en plus grand, ou se trouve aussi un état major russe...

„Les nombre des volontaires est évalué à 4000 environ. Le comité a déjà pourvu à tout, tout en habillements, qu'en armes. Il este convenu que dès que ces bandes révolutionnaires seront sur la rive droite du Dambe, le signal de l'insurrection sera donné par l'incendie et le pillage des habitations turques" Roustchuck, le 20 I. 1868[61]).

Câteva luni mai târziu, la 23 Iulie 1868, Greendl raporta Ministrului de Externe belgian Van der Stichlen următoarele:

„Des événements très graves se passent en Bulgarie. Des émissaires ont depuis quelques temps deja préparé le pays à l'insurrection. De nouvelles bandes se sont formées. Des comités révolutionnaires travaillent en Bessarabie, en Moldo-Valachie, en Servie. On accuse Mr. Bratianu, Ministre du Prince Charles et Ministre de la Police de Roumanie, de faire partie du comité insurrectionnel de Bucharest. Des depôts de munition et d'habillement ont été formes en Roumanie[62]).

Nu trecuseră decât 10 zile dela acest raport şi Greendl, revenind asupra aceleeaşi probleme, adăoga:

„„M. Clician m'ecrit:

„Le consulat de Russie est depuis quelques jour en tres grande communication avec celui de Bucharest; il y a des courriers journaliers qui vont et viennent. Même le vice-consul d'ici s'est rendu en personne à Bucharest ou il a assisté a une réunion du comité Bulgare au consulat de Russie et dont M. Offenberg (Consul Général de Russie à Bucharest) était le président et il en est revenu avec des instructios."

„M. Poumay m'ecrit:

„Sur toute la ligne du litoral, depuis Tourno-Severino jusqu'a Brăila, chaque jour le passage s'effectue par petits nombres. Ces hommes sont équipés et entretenus par un comité Bulgare établi à Buécharest"[63]).

La sfârşitul lui August Greendl, îşi anunţa ministrul de externe că:

„Cinquente mille fusils ont été envoyés de Prusse en Bessarabie et viennent d'être introduits en Roumaine. Le Ministre roumain declare que ces armes sont destinées à l'armée; mais on croit qu'elles doivent servir à renouveler l'insurrection bulgare.

---

59. Scrisoarea e datată 15 Iunie 1876 cfr. Regele Carol: Scrisori şi cuvântări vol. I. 1908, p. 467.

60. Scrisoare din 24 Februarie 1878, idem, idem. p. 105.

61. Dr. K. M. Sarafov: Документи изъ повѣрителната архива на белгийското министерство на Външнитѣ Работи [in] Сборникъ на Бълг. Акад. на Наукитѣ Кн. XXIV. mem. 4. Sofia, 1931 p. 22.

62. Dr. K. M. Sarafov: op. cit., p. 23.

63. Dr. K. M. Sarafov: op. cit., p. 25.

„Ce qui confirme cette maniere de voir, c'est que les armes sont dirigées, parait-il, sur Galatz et Ibraila au lieu d'être envoyées à Bucharest[64]).

In sfârşit într'un alt raport dela 20 Martie 1869, acelaş Greendl scria:

„Les informations parvennes à plusieurs de mes colléques confirment celles que m'a données notre consul de Roustchouk. Monsieur Clicin croit aussi que le gouvernement roumain n'est pas sincére dans le désir qu'il manifeste de vivre en bonnes relations avec la Sublime Porte. D'aprés lui, l'hostilité entre le parti Bratiano et le Ministere actuel ne serait qu'une feintre destinée à donner le change à la Turqui et à l'Europe. Cette dernière partie des informations de Mr. Clician est en contradiction si complète avec ce que je puis voir de la politique suivie à Constantinopole par le Gouvernement Moldo-Valaque que je ne puis admettre son opinion que sous toutes reserves[65]).

Tot în cadrul isvoarelor străine trebue să amintim crâmpeiul ce urmează dintr'o amintire a lui K. Tzankov, referitoare la intervenţia ce a făcut-o pe lângă Ion C. Brătianu, pentru eliberarea lui Ivan Kasabov.

„Intr'o zi primii o scrisoare dela Ivan Kasabov, redactor la ziarul *„Norodnost"* din închisoare. Imi împărtăşea că l-au închis şi mă ruga să fac ce-oi putea ca să-l pun în libertate. Indată mă duc la Brătianu, cu care mă cunoşteam. In anticamera lui găsesc lume multă. Cunosc acolo boerii influenţi, deputaţi, ziarişti. Cei mai mulţi dintre aceştia mă cunosc. Dau cartea mea de vizită omului de serviciu, dar puţină nădejde am că voi fi primit. In contra aşteptării mele, omul vine şi mă invită să intru în odaia de primire. După un minut intră şi Brătianu prin uşile dinăuntru, mă pofteşte politicos să mă aşez şi mă întreabă de scopul vizitei mele. Ii spun.

„— Fiţi liniştit, îmi zice, tovarăşul D-voastră va fi pus în libertate mâine sau a doua zi. Arestarea aceasta a fost o măsură impusă de împrejurări.... Vedeţi ce ţipete sunt...

„Eu îi mulţumii şi mă sculai. El îmi deschide însuşi uşa şi ese după mine. Şi când mă însoţea prin mulţimea de Români cari erau acolo îmi strigă:

„— Dumneavoastră, Bulgarii, sunteţi oameni fără cap, sunteţi turburători şi, primejdioşi; abuzaţi de ospitalitatea noastră... Vă spun iarăşi: staţi liniştiţi, sau vă gonesc din Ţara Românească! Iar faţa îi era aşa de mânioasă! Eu fui derutat. La scară îmi ia mâna de despărţire şi iarăşi îmi zise furios:

„— Băgaţi de seamă! Voi lua cele mai aspre măsuri împotriva dumneavoastră, dacă nu veţi fi cuminţi! Şi mâna lui mi-o strânse pe a mea aşa de puternic, aşa de prieteneşte, aşa de semnificativ!

„Eu înţelese-i că această strângere de mână însemna: Nu credeţi ce vă vorbesc: Brătianu vă e prieten!

„A doua zi de dimineaţa Kasabov fu liberat.

„La această amintire faţa D-lui Tankov căpătă o înfăţişare vioaie. El îmi adaogă.

„— Brătianu cade dela putere repede după asta, cade din pricinele atacurilor opoziţiei, mai ales din pricina politicei sale bulgarofile[66]).

Dar, mai trebue să amintim că Românii sprijineau acţiunea Bulgarilor şi pe cale făţişe, fie publicând articole favorabile lor în presă[67]), susţinând dreptatea cauzei lor, fie făcând parte din unele asociaţii secrete româno-bulgare, cum a fost cazul

---

64. Dr. K. M. Sarafov: op. cit., p. 28.
65. K. M. Sarafov op. cit. p. 29.
66. Al. Iordan: Ivan Vazov în România p. 697.
67. cfr. Colecţia ziarului Românul pe anii 1862—67.

cu *„Sacra Coaliţiune”* [68]), ale cărei baze s'au pus în redacţia ziarului *„Românul”*. Din conducerea acestei coaliţii făceau parte, pe lângă bulgarii Ivan Kasabov, Atanasie Andreev, Dimitriev, Sarov, Ştefan Rajov, Dobri Vojnicov, Ivan Grudov, Iv. Adjenov, Nikolov, românii C. A. Rosetti, G. Ciocârlan, T. Serurie şi Eugen Carada. Scopul „Sacrei Coaliţii” era o conlucrare armată între „volintirii” bulgari din România şi revoluţionarii români în frunte cu Ion Brătianu [69]).

In preajma războiului care va aduce independenţa României şi liberarea Bulgariei de sub stăpânirea Turciei, pentru care s'au jertfit mii de vieţi româneşti, activitatea comitetelor revoluţionare din Muntenia devine tot mai intensă.

Cetele care trec Dunărea se succed din ce în ce mai des, fapt ce atrage unele intervenţii ale autorităţilor turceşti pe lângă guvernul din Bucureşti, ale cărui sentimente favorabile pentru Bulgari erau cunoscute la Constantinopol.

Aşa de pildă cu prilejul trecerii peste Dunăre a cetei condusă de Hristu Botjov s'a produs următorul incident diplomatic:

Guvernul român, în anii 1876—77 era alcătuit dintr'o coaliţie în care intraseră Ion C. Brătianu, M. Kogălniceanu, G. Vernescu, colonel Slăniceanu, Pherikide, Chiţu, având ca preşedinte pe M. K. Europeanu [70]).

Directivele de politică internă şi externă erau impuse de Ion C. Brătianu, care în anii 1867—68 când fusese preşedinte al guvernului, înlesnise formarea cetelor lui F. Totju, P. Hitov, Hadgi Dimitar şi D. Karadza, precum şi trecerea lor peste Dunăre.

La 20 Mai 1876, M. Kogălniceanu primeşte un protest din partea lui M. Assim, guvernatorul general al vilaetului Dunării, în care i se făcea cunoscut că la Giurgiu au loc întruniri ale voluntarilor bulgari, la hotelul „Basarab” şi că prin apropierea Zimnicei au trecut Dunărea 700—800 de bulgari.

Ancheta ordonată de guvernul român ajunge la concluzia, dinainte stabilită, că hotelul e proprietatea unui român şi că în el nu locueşte nici un bulgar.

Aceia dintre bulgarii care se opresc acolo sunt muncitorii care vin să-şi caute de lucru şi care se întorc la casele lor, toamna, în linişte.

Pentru a-l intimida pe Assim, guvernul român protestează chiar la Poartă, calificând drept invenţii mincinoase afirmaţiile guvernatorului din Rusciuk.

Adevărul era însă de partea lui Assim Paşa, aşa cum dealtfel o dovedeşte constatarea ce o face la 18 Mai Al. Nicoleanu, căpitanul portului Severin, care raportează lui Kogălniceanu că 250 bulgari înarmaţi au pus stăpânire pe vaporul austriac Radetzki ce venea dela Giurgiu şi au silit pe comandantul vasului să se îndrepte spre malul turcesc, în faţa Calafatului.

Grupul acesta înarmat era ceata *haiducilor* lui Hr. Botjov, instruită în Muntenia de ofiţeri ruşi şi apoi răspândită dealungul Dunării, între Brăila şi Bechet, pentru a nu atrage luarea aminte autorităţilor turceşti [71]), şi de unde se îmbărcaseră pe vasul austriac.

---

68. Mihail Dimitrov: op. cit. p. 759.

69. cfr. Independenţa Română—Iaşi, 14 Ian. 1880 şi Petru Constantinescu: Rolul României în epoca de regenerare a Bulgariei. Iaşi 1919, p. 42; cfr. D. T. Strasimirov op. cit. pp. 868—870

70. D. Costescu: Fazele ministeriale în România. Dela instituirea primului minister comun pentru ambele Principate-Unite dela 1862—1936. Buc. 1936.

71. K. A. Tzankov: Documente oficiale româno-turce despre trecerea lui Hr. Botjov peste Dunăre în 1876 (in) Сборникъ за народно умотворения XVIII, Sofia, 1901, pp.: 207—242; cfr. P. Constantinescu: op. cit. pp.: 79—80; Jordan Venedikov: Възстанеето [în] България 1000 год pp.; 911—915; Ev. Volkov: Христо Ботьовъ [în] Сборникъ на Бълг. Акад. на Наукитѣ Кн. XV (10), Sofia, 1921, pp.: 1—206.

In fața repetatelor proteste turcești, guvernul român s'a văzut nevoit să ia unele măsuri restrictive, dar mai mult formale, așa cum dealtfel s'a putut constata atât din scrisorile Domnitorului Carol către Principele Anton de Hohenzolern cât și din mărturisirea lui K. Tzankov.

Prin larga ospitalitate românească, îngăduința și concursul efectiv al oficialității, a diferiților oameni politici și cărturari români, Bulgarii au putut, timp de decenii să-și pregătească pe teritoriul românesc, atât renașterea lor culturală, cât și pe cea politică, pentruca atunci când oștile ruso-române au sdrobit puterea turcească în Balcanii și au cucerit liberarea Bulgariei, întreaga mișcare culturală și politică bulgărească închegată în Țara Românească să se transplanteze la sudul Dunării, cu cei mai autorizați exponenți ai ei și să asigure desvoltarea și prosperitatea noului Stat.

Dar, prin înfăptuirea independenței Bulgariei, înrâurirea românească nu a încetat căci numărul intelectualilor bulgari, care vin să-și desăvârșească instrucția profesională, crește pe fiecare an. Sunt cercetate mai ales facultățile noastre de medicină umană și veterinară, de farmacie, chimie, teologie și politechnica.

Pe lângă aceasta mai trebuie să amintim largul concurs pe care biserica română i l-a dat celeia bulgare, intervenind pe lângă patriarhia ecumenică din Constantinopole pentru ridicarea „schismei bulgare" și primirea bisericii bulgare în rândul celorlalte biserici ortodoxe. Deasemenea, tot biserica română a fost aceea care, după prăbușirea imperiului, deci și a bisericii rusești, a trimis bulgarilor sfântul mir pe care toate celelalte biserici i-l refuzau [72]).

Cu obiectivitatea cu care recunoaștem că începuturile de organizare românească s'au făcut prin intermediul Bulgarilor, cu aceeași obiectivitate, rezultată din cercetarea faptelor și documentelor ce nu pot fi cu nimic desmințite ori negate, trebue să afirmăm, că Bulgaria modernă s'a realizat pe teritoriul românesc și cu ajutorul efectiv al Românilor.

AL. IORDAN

RUMAENISCHE EINFLUESSE IN DER LITERATUR UND IM LEBEN DER BULGAREN

Von Al. Iordan

In Rumänien hat sich ein vollständiges bulgarisches Leben in geistiger und politischer Hinsicht entwickelt, das mit rumänischem Beistand die Geburt des unabhängigen bulgarischen Staates vorbereitete. Aus diesen kulturellen, sozialen und politischen Anfängen der Bulgaren in Rumänien haben sich viele gegenwärtige politische Gründunge Bulgariens entwickelt. In Rumänien wurde 1806 mit Unterstützung des Metropoliten Dositeiu das erste bulgarische Buch in neuer Sprache gedruckt. Das erste bulgarische Bucvar (A. B. C.), gedruckt von Dr. Peter Beron, entstand nach rumänischem Vorbild. Die erste bulgarische Kulturgesellschaft, Knijovno Drujestvo, aus der später die Bulgarische Akademie hervorging, wurde 1869 in Braila gegründet. Grosse Dichter Bulgariens, wie Sava Rakowsky Liuben Karavelov, Hristo Botev und andere, haben auf rumänischen Boden Zuflucht gefunden, mit Erlaubnis der rumänischen Regierung Zeitungen herausgegeben und in ihren Schriften die grossen rumänischen Schriftsteller nachgeachmt.

72. S. Simionov: **Patriarhul Miron și Biserica bulgară în „Inchinare Inalt Prea Sfințitului Patriarh Miron cu prilejul împlinirii vârstei de 70 ani". Buc. 1938, pp. 703–712.**

ACUM ORI NICIODATĂ !

In gigantica încleştare care zgudue astăzi temeliile tuturor nedreptelor orânduiri, poporul român de pretutindeni îşi regăseşte fiinţa, eliberat sufleteşte, cu elanul încordat spre jertfă, cu voinţa hotărîtă spre victorie.

Astăzi şi cei mai de departe, cei necunoscuţi, cei înstrăinaţi şi dosiţi de vitregia asupririlor, ascultă imnul de foc al trezirii întregului neam.

Astăzi şi cei peste cinci sute mii de români dintre Timoc şi Morava, îşi înalţă frunţile *„deşteptaţi din somnul cel de moarte în care îi adânciră barbarii de tirani".*

Şi, ei cred, aşa cum cred în cinstirea morţilor, în botezul copiilor, în cântecul şi graiul lor strămoşesc, că,

„Desrobirea dela Răsărit, nu a fost numai o desrobire de pământuri, ea a fost o chemare nouă, a neamului nostru, spre mari împliniri şi noui destine."

Pentru veşnicia românească, temeiul cel de nesdruncinat, garanţia marilor împliniri viitoare, este natalitatea şi unitatea pământului şi a poporului românesc.

Infăptuirii acestui suprem ideal, România îi închină astăzi suprema ei încordare.

Indurerată ieri prin umiliri nemeritate, armata română şi-a regăsit acum tradiţia ei de onoare şi glorie voevodală. In Bucovina şi Basarabia, încolţesc astăzi speranţele libertăţii şi ale renaşterii. Dela Prut la Nistru, înainte, tot înainte, peste Bug şi peste Nipru, în iureş, năprasnic, armata pregăteşte viitorul de nădejde al tuturor românilor. Acolo se întâlneşte voluntariatul viteaz al Românilor de pretutindeni, în o înfrăţire înainte mergătoare definitivei victorii a eliberării celor peste două milioane şi jumătate de Români, de pe întreg cuprinsul răspândirii româneşti. Graniţele trunchiate şi prestigiul neamului, se refac.

Cu piepturile stâncă, peste ape punţi, cu sângele înălţându-se vulcan, gonesc strănepoţii lui Boerebista, până acolo, până unde s'a înfipt ultima săgeată din arcul dacic al moştenirii lui.

Panslavismul activ s'a desfăşurat pe axa Moscova—Belgrad, ca o operă metodică şi constantă.

Axa prieteniei româno-germane-italiene se intretaie cu axa acţiunei panslaviste, pe Dunăre, — şi tocmai acolo, unde acest râu are o importanţă economică şi militară deosebită.

Noua orânduire care se pregăteşte Europei, cu însăşi contribuţia nemăsurată de jertfe a României, va da neamului românesc unitatea la care răspândirea, suferinţele şi jertfele lui îl îndreptăţesc.

Axa panslavismului, sub presiunea acestor jertfe, sub tăria neînvinselor asalturi ale cruciaţilor dreptăţii, s'a frânt.

Panslavismul, oricare ar fi forma sub care se reîntruchipează, oricare ar fi expresia sub care se manifestă, oricare ar fi masca sub care se ascunde, — scopul lui este acelaş şi unicul: *stăpânirea Dunării şi a neamurilor în bazinul ei.*

Poporul românesc care stăpâneşte istoriceşte, etniceşte şi numericeşte regiunea de pe ambele maluri ale râului Timoc, refuză cu indignare să schimbe un jug cu altul. El stă dârz pe poziţia convingerilor lui şi aşteaptă paşnic ziua pe care o nădăjduesc toţi Românii.

Conştiinţa originei şi a apartenenţei sale, poporul timocean n'o îndreaptă împotriva nimănui, ci o încinge ca pe o puternică cuirasă de apărare faţă de orice tentativă de nouă şi definitivă subjugare. Căci, în adevăr, pentru românii timoceni răspântia la care se găsesc acum e categorică.

Pentru întâia oară, istoria ne deschide larg poarta spre Răsăritul simbolic. Şi pentru ultima oară. Alternativa, nu are cale lăuntrică, căci destinul ne strigă cu glas poruncitor: *„ACUM, ORI NICIODATĂ!"*

Dar neamul românesc a răspuns cu fiecare strop de sânge presărat pe urmele paşilor de glorie: *„ACUM!”*

Acum e momentul. Acum ne cheamă în luptă Mareşalul, călăuzit de steaua de noroc a românismului.

Ţară nouă se zideşte pe mormintele eroilor romàni. Ţară de veacuri, ţară dreaptă şi atotcuprinzătoare, ţară dela Bug şi până la Morava.

Drumul de convingere şi de luptă al Mareşalului e trasat de mult; din sorginte post-belică încă de acum douăzeci şi doi de ani, când la Versailles fu frântă în două inima Banatului.

Zarurile luptei sunt aruncate, Locotenent Colonelul anului 1919, conduce astăzi oştile destinului de viaţă ale neamului întreg.

Iar credinţa acestui neam dă puteri de Arhanghel luptătorilor lui[1].

Pr. Gh. Suveica

„JETZT ODER NIE!“
Ein Rundfunkvortrag ueber die Timoc-Rumaenen

Pr. Gh. Suveica

Unter dem Titel „Jetzt oder niemals” hielt Pfarrer Gh. Suveică, der Vertreter der Rumänen aus dem Timoc-Tal, am 10 September 1941 im rumänischen Rundfunk eine Rede, in der er uns erklärte dass heute auch die über 500.000 Rumänen zwischen Timoc und Morawa die Stirn erheben können, „befreit aus dem Todesschlaf, in den sie die barbarischen Tyrannen versenkt hatten”.

ROMÂNII DIN TIMOC

Astăzi nimeni nu mai contestă, fiindcă s'au făcut dovezi suficiente, atât în coloanele acestei reviste cât şi prin lucrările şi conferinţele savanţilor cu autoritate mondială, afară de acei de rea credinţă, că valea Timocului este unul din marile centre ale formării românismului.

Populaţia Timocului de circa 700.000 de locuitori, nu este năvălitoare, nu a uzurpat dreptul nimănui prin forţă, ci băştinaşe, formând mase compacte, ab antiquo, cu rădăcinele adânc implântate pe ambele ţărmuri ale râului Timoc.

Pământul ce-l locuesc astăzi a fost proprietatea strămoşilor lor, transmis prin succesiune din generaţie în generaţie şi apărat cu sacrificiul vieţii lor.

Asupra acestui brav popor, destinul crud a aruncat lanţurile sclaviei, pe care le poartă de secole, cu speranţa că va veni ziua când se vor sfărâma în ţăndări.

Nimeni nu va crede că acestor oamen li s'au răpit până şi drepturile naturale, fiindcă într'o societate omenească civilizată nu se poate concepe şi pricepe acest lucru, şi totuşi este o realitate pe care istoria nepărtinitoare nu o va ascunde. Toată teroarea exercitată asupra lor nu a dat roadele aşteptate, fiindcă vrednicii urmaşi ai Romanilor şi-au aruncat în cumpăna istoriei toată dârzenia spiritului lor, toată forţa morală cu care i-a înzestrat natura şi au rezistat eroic, încleştându-şi mâinile în pământul vieţii şi al morţilor lor, preferând mai bine moartea decât părăsirea lui, fiindcă mort va fi îngropat în acest pământ drag, păstrându-şi limba şi tradiţiile.

In adevăr, aceasta este o mare virtute moştenită dela iluştrii lor strămoşi; Cicero, urmărit de oamenii lui Antonius, preferând să moară pe pământul patriei sale decât să-l părăsească a zis: „Moriar în patria saepe servata”.

Credem că de data aceasta destinul va fi mai puţin crud şi va sfărâma lanţurile sclaviei, făcând dreptate Românilor Timoceni şi dându-le posibilitatea să se unească cu marea comunitate românească din care fac parte integrantă.

G. Florescu

---

1. Conferinţă ţinută la Radio Bucureşti în 10 Sept. 1941.

DUMITRAŞCU RAICE
UN RĂZEŞ MOLDOVEAN AJUNS POLCOVNIC CĂZĂCESC[1]

„Nu-i nici o pagubă! Ia, a scăpat ţara de un răzeş nebun!" Aşa va fi spus Vodă Eustratie Dabija, când cu mare supunere şi cu multă grijă Vornicul din Ţara de Sus, i-a spus Măriei Sale de plecarea în căzăcime a căpitanului de oaste Dumitraşcu Raice.

Dar Vodă n'avea dreptate. Scăpase el poate de un răzeş cam îndrăzneţ şi care nu se sfia să vorbească prea deschis după gustul lui Vodă, dar ţara pierduse un ostaş neînfricat şi viteaz. Şi nu numai pe el, ci odată cu dânsul şi cinci sute de suflete de ostaşi, care luaseră drumul pribegiei împreună cu Dumitraşcu şi cu nepotul său Marcu.

Era în vara anului 1665. Bejenarii duceau cu ei ceva avere: cai, vite, de-ale casei, iar cei însuraţi îşi duceau şi femeile şi copiii. Nu ştim bine de ce rău fugeau din ţara Moldovei, dar ştim că în Ucraina, în ţinutul Baţlavului, îi aştepta pământ bun şi nădăjduia într'o dreptate, care pierise din ţara Moldovei. Poate că de plecarea lui Dumitraşcu nu era străin nici Pavel Apostol, pe atunci polcovnic de Mirgorod. In orice caz Dumitraşcu Raice nu pornise la o întâmplare cu tovarăşii lui. Toate le chibzuise şi le pregătise şi le hotărâse şi cât pământ va căpăta şi ce drepturi va avea, ba chiar şi numirea lui ca polcovnic de'ndată ce s'a aşezat pe moşiile, care i se dăruiseră. Vitejia lui în luptă or fi încercat-o poate Cazacii chiar ca tovarăşi împotriva altora sau poate pe pielea lor, dacă aşa de bogat îl dăruiseră.

Abia aşezat, Raice se amestecă în hărţuielile şi frământările Căzăcimii, luând dela început partea Moscovei alături de Pavel Apostol. Chiar în iarna anului 1665 ia parte cu mica lui oaste la lupta Ruşilor împotriva Gomelului apărat de Polonezi. Acestora le stătea în ajutor şi ceva oaste tătărească. Prima lui bătălie ca polcovnic căzăcesc nu-i poartă însă noroc; nu numai că e rănit rău în lupta dela Gomel, dar cade rob la Tătari.

Rob la Tătari era un lucru greu de suferit pentru o fire neastâmpărată, nefrânată şi nesupusă ca a lui Dumitraşcu. Din prima clipă caută să scape din plean şi să fugă. Dar lucru nu era uşor. Şi Tătarii ştiau cu cine au de a face şi-l păzeau cu străşnicie. La început gândurile lui de fugă erau îngreuiate încă de rana care în-

1. **Cele mai multe date sunt după N. Smochină.**

târzia să se vindece. Abia după trei ani de robie reuşeşte să fugă şi să-şi reia stăpânirea polcului lui. Neastâmpărat cum era se amestecă din nou în intrigile Căzăcimii şi abia întors, ia parte la potolirea primei răscoale a lui Petru Doroscenco, care lupta să refacă unitatea Ucrainei împărţită între Ruşi şi Poloni. Este din nou rănit, dar se vindecă mai repede. Si iar se apucă de uneltiri, care fac să fie aruncat la închisoarea Hatmanului şi ţinut prins, la Baturin, unde-şi avea pe atunci Ucraina capitala. Uneltirile nemulţumiţilor dau însă roade şi Dumitrascu Raice nu numai că este scos din închisoare peste o jumătate de an, dar locul lui acolo este luat de însuşi fostul Hatman. (1672)

Dumitraşcu Raice ajunge din nou polcovnic de Pereislav. In această calitate făcând mari servicii regeluui Poloniei, care avea acum tutela căzăcimei din dreapta Niprului, care-şi căuta să-şi câştige prietenia conducătorilor, acesta îl face şi pe nepotul lui, Marcu Dumitraşcu nobil polon, la 25 Februarie 1673 şi amândoi sunt încadraţi în „stama" de „Saş", ca nobili ceeace corespunde oarecum titlului.

Ca un adevărat răzeş ce era, Dumitraşcu nu uita, afară de războaie, de certuri şi de dobândirea de titluri nobiliare, să îngrijească şi de averea lui, mai ales de pământ cât mai mult. După ce în primii ani aşezase pe moşiile din ţinutul Baţlavului pe Moldovenii cu care venise înfiinţează mai târziu un alt sat moldovenesc, Crupole, în ţinutul Pereislavului, pe o altă moşie a sa. Câteva luni după ce fusese făcut nobil polonez, capătă, la 23 Aprilie 1673, ca dar dela Hatman oraşul Berezani pe râul Nedra, împreună cu multe sate şi mori din jurul lui. Nu uită nici să-şi întărească aceste proprietăţi cu cât mai multe hrisoave şi capătă la 1 Iunie 1674, confirmarea printr'un ucaz al Ţarului, confirmarea tuturor proprietăţilor şi privilegiilor dobândite.

Hatmanul Doroscenco însă nu se recunoştea bătut. Spre ruşinea Căzăcimii el se aliază cu Turcii, având să lupte şi cu Ruşii şi cu Polonii. Lupta împotriva lui era grea. Intreaga armată căzăcească, care lupta împotriva lui Doroscenco şi a aliaţilor lui păgâni, este pusă sub comanda Moldoveanului Dumitraşcu Raice. Adunase două zeci de mii de Cazaci din polcurile de Pereislav, de Pultava, de Mirgorod, Gadeaţe şi Lubensc. Cu toată vitejia lui n'are nici de data aceasta noroc în luptă şi ajunge chiar să-şi piardă polcovnicia, spre sfârşitul aceluiaş an (1674). Acest lucru nu era însă deajuns ca să facă să desnădăjduiască un om ca Dumitraşcu Raice. In frământările din Ucraina apăruse un element nou. Duca Vodă, Domnul Moldovei, încerca să-şi întindă stăpânirea dincolo de Nistru. Clădise curţi domneşti frumoase la Tignauca şi la Nemirov. In planurile sale Duca încearcă să se sprijine şi pe Raice şi-l ajută în încercarea lui de a răsturna pe Samuilovici, Hatmanul ucrainean din dreapta Niprului. De data asta lui Dumitraşcu îi merge mai rău ca totdeauna. Nu numai că nu reuşeşte dar e prins, judecat şi condamnat la moarte. La 5 Februarie 1683 pe un deal de lângă tabăra Hatmanului se ridicase spânzurătoarea în înaltul căreia Dumitraşcu trebuia să-şi găsească moartea prin ştreang. Cu o seară înainte însă Dumitraşcu fugise lăsând spânzurătoarea goală. Nu se împlinise veleatul zbuciumatei lui vieţi.

Câtava vreme nu se mai aude de dânsul. Dar mai apoi îşi adună iarăşi oaste de strânsură, alcătuită mai ales din Moldoveni de-ai lui, gata să se bată ori unde era rost de luptă şi de pradă. Astfel ia parte în 1687 în timpul minorităţei ţarului Petru cel Mare la expediţia rusească împotriva Tătarilor din Crimeea, iar un an mai târziu, ajunge la Moscova unde este amestecat în încurcatele tratative duse de Cazaci şi de domnitorii Ţărilor Româneşti — mai ales, Şerban Cantacuzino — cu regenta ţarului Petru cel Mare. Nu uită să tragă şi un folos personal din prezenţa lui la curtea ţarilor. Capătă din nou la 15 Iunie 1688, din însuşi mâna ţarului, un ucaz în care i se confirmă toate proprietăţlie şi drepturile pe care le avea.

Şi lui Dumnezeu are grijă Dumitraşcu Raice să nu-i rămână dator. Ctitorise dinainte vreme mânăstirea din Zolontoş pe care acum către 1689 o zideşte în întregime din nou. Şi altor biserici ca acea din Baraşevca le dăruieşte pământuri şi mori.

Dumitraşcu Raice începuse să îmbătrânească. Ajuns aproape de 70 de ani, numai putea ţine seama războaelor şi luase mai mult drumul bisericii. Dumnezeu nu-i dăruise nici un copil aşa încât toată averea şi numele lui rămân nepoţilor, copiilor lui Marcu Dumitraşcu, cărora şi de la tatăl lor, mort încă din 1690, le rămăseseră multe sate şi pământuri.

Moare după o viaţă zbuciumată în anul 1705 lăsând pentru multă vreme numele unui răzeş aspru, gata de harţă şi de luptă, neastâmpărat şi neînfrânat, „Un răzeş nebun" cum zise Dabija-Vodă, dar un răzeş care ridicase şi mai sus numele Moldovean, în acea Ucraină căzăcească, care datora atât de mult unor asemenea Români.

GRIGORE MANOILESCU

DUMITRAŞCU RAICE

Von Gr. Manoilescu

Im 17 Jahrhundert wanderte ein rumänischer Krieger, Dumitraşcu Raice, zusammen mit 500 Soldaten und ihren Familien in die Ukraine aus. Dort wird er „Polkownik" eines grossen Kosakengebietes und gleichzeitig militärischer Leiter. Als solcher nimmt er an der Seite Russlands teil an dessen Kriegen gegen die Polen, und gegen die Tataren, ist aber auch gleichzeitig in die andauernden inneren Zwistigkeiten der Kosaken verwickelt.

Gegen 1683 versucht er sogar „Hatman" der Ukraina zu werden. Der Versuch misslingt, Raice wird zum Tode verurteilt, es gelingt ihm aber zu fliehen.

Er stirbt schliesslich im Jahre 1705 nach einem Leben voll kriegerischer Abenteuer.

Gleich Dumitraşcu Raice haben im 17. und 18 Jahrhundert eine ganze Reihe von rumänischen Soldaten ihr Leben in den Reihen der Kosaken verbracht.

TIMOCUL ŞI TRANSNISTRIA

Aria de civilizaţie dacică şi română depăşeşte graniţele politice ale României. Ea coincide însă cu actuala întindere etnică a neamului românesc. Faptul este extraordinar. Aceasta denotă că desvoltarea neamului nostru s'a făcut sub presiune şi dirijare de factori similari.

Studii minuţioase arată că peste Nistru nu suntem „trecuţi". Ne-am născut dincolo de el, pe aceeaşi vatră de civilizaţie a strămoşilor noştri. Prezenţa Românilor semnalată de întâiele isvoare ruseşti este mărturie. Oprirea noastră politică la Nistru a fost o cedare. Perioada ţaristă, cu toată epoca istorică modernă, a exercitat continuu o presiune spre Vest. Ea voia să-şi asigure frontul de atac spre sud, iar pe de altă parte, să-şi consolideze poziţia la gurile Dunării, pentruca prin ocupaţia Constantinopolului şi posesiunea Dunării, să poată ţine în şah politica Europei Occiden-

tale. Transnistria și Basarabia s'au găsit în cea mai râvnită cale a Rușilor. De aceea Rușii au căutat să se consolideze în prima, iar pe a doua, cu aceeași intenție, ne-au răpit-o de două ori: la 1812 și la 1940. Ocuparea Bucovinei de Nord, tot în 1940, a urmărit același scop: desorganizarea rezistenței române din nordul țării, pentru ca, la momentul potrivit, să năvălească în jos, peste Moldova, lărgind astfel zona de organizare pentru trecerea în Balcani, spre Constantinopol, punând mâna și pe cele mai importante porturi ale Dunării de Jos — Galați și Brăila.

Inapți de organizare, Rușii n'au putut, secole de-a rândul, să-și atingă scopul. Iar înfrângerea lor actuală spulberă pentru totdeauna acest vis de expansiune. Transnistria este astăzi sub administrație independentă, așa cum mâine vor fi toate celelalte naționalități din Rusia. Infrângerea Rușilor, pentru prima dată în istorie însemnează eliberarea popoarelor subjugate. Transnistria e liberă după sute de ani de grea impilare, iar forțele spirituale trunsnistriene, uimitor de bogate, se încadrează armonic în viața spirituală a neamului.

Timocul, centrul de formare al neamului românesc în sud, după cum de curând a arătat savantul profesor berlinez Ernst Gamillscheg, a avut aceeași soartă tristă. Doar factorii cauzali au fost alții. Ocuparea Peninsulei Balcanice de către Turci a însemnat exclusivitatea dominației politice a lor în Balcani, timp de cinci secole. Turcii sunt aceea care ne-au împins din Dobrogea Domnitorului Mircea cel Bătrân. Teama de Sultanii din Constantinopol a făcut ca toate incursiunile Domnitorilor noștri în sudul Dunării, după acest eveniment, să fie temporare. Gândul lor însă a fost acela de *dominare*, pe tot țărmul drept al Dunării, din Timoc până la Marea Neagră, inclusiv Dobrogea, adică extinderea suveranității politice asupra teritoriilor etnice românești din Sud. Tendința de stăpânire în sudul Dunării se arată nu numai prin incursiuni, ci chiar prin grija de viață sufletească a acestor Români sudici, cărora Domnitorii noștri le zidesc biserici, ca cele din Timocul sârbesc sau bulgăresc.

Domnitorii Țărilor Românești cu jertfe imense au ținut la Dunăre pe năvălitorii Turci, timp de cinci sute de ani. Turcii au întrat în Europa de mijloc nu peste țara românească, ci sfărâmând rezistența austro-ungară Civilizația orientală se oprește la Dunăre, ci nu trece în România. Politica Domnitorilor noștri era pătrunsă și de conștiința apărării creștinătății. Capul lui Constantin Brâncoveanu și a celor 7 copiii ai săi, pentru ea au căzut.

Imposibilitatea întinderii stăpânirii politice a Domnitorilor noștri peste Dunăre este justificată. Cu toate acestea Românii din Balcani deseori s'au ridicat împotriva Turcilor, iar Timocul se eliberează prin lupta eroică a Românului Haiduc Velcu, la începutul secolului trecut, pe care însă, îl anexează la 1833, invocând argumente politice, ci nu etnice — sub presiunea Rusiei — Sârbii.

Evenimentele dela 1878 nu ne-au permis a trece în Timoc. Activitatea lui M. Kogălniceanu la acea epocă arată câtă consternare a produs această intenție în principalele capitale din Europa. Jocul forțelor politice dintre marile puteri a fost fatal pentru acest ținut românesc. Timocul a rămas deci departe de bucuria organizării naționale, lozinca națiunilor oprimate din Balcani în secolul al XIX-lea.

Jocul de forțe Rusia—Turcia—EuropaCentrală nu mai există. Turcia s'a retras aproape cu totul din continentul nostru. Rusia s'a prăbușit prin fărămițirea ei apropiată în state naționale independente. Europa Centrală acum e o voință, o voință, europeană a nouei oridini.

In atare conjunctură nouă, pentru care însăși Românii s'au sacrificat, Timocul, Transnistria și Banatul nu mai sunt supuse jocului de forțe ale altor puteri streine ce

se învrăjbesc între ele şi în mod normal ele se încleştează automat şi organic, ca unităţi etnice româneşti, la trupul politic al neamului românesc.

FLOREA FLORESCU

TRANSNISTRIEN UND TIMOKTAL

Von Florea Florescu

Der Raum der Dako-Römischen Zivilisation deckt sich mit der heutigen ethnischen Ausdehnung der Rumänen. Unser Vorhandensein in Transnistrien und Timoktal ist also erklärlich. Trannsnistrien hat ebenso wie Bessarabien den Russen im Wege gestanden, die die Donaumündungen und Konstantinopel haben wollten um dadurch Europa politisch in Schach zu halten. Deshalb wurde Bessarabien zweimal gerauht 1812 und 1940. Mit der gleichen Absicht erfolgte auch der Raub der Bukowina 1940.

Timokal stand 5 Jahrhunderts unter türkischer Herrschaft. Die rumänischen Fürsten haben gegen die Türken gekämpft, um sich sie an der Donau aufzuhalten. Sie sind auch auf das rechte Donaufer vorgestossen, mit dem Gedanken einer Herrschaft von Timoktal bis zum Schwarzen Meer. Aus der Dobrudscha haben uns die Türken zur Zeit des Fürsten Mircea des Alten über die Donau zurückgedrängt. Die Kraft des Ostens, die sich in uns darstellte und die des Südens verkörpert in den Türken, war der Grund, dass diese beiden Gebiete unter fremder Herrschaft geblieben waren.

Heute bestehen diese beiden Kräfte nicht mehr und Rumänien kann seine politischen Grenzen mit den ethnischen in 'Ubereinstimmung bringen.

DATINELE DE INMORMÂNTARE LA ROMÂNII DIN SERBIA (VALEA TIMOCULUI ȘI A MORAVIEI)

Dintre Românii așezați la dreapta Dunării, cei mai puțin cercetați sunt, fără îndoială, cei care locuesc regiunile dela nord-vest ale teritoriului fostului regat al Serbiei, cunoscuți mai ales sub numele de *Românii din Valea Timocului și a Moravei*.

Cu toate că se află răspândiți dealungul Dunării, deci în imediata apropiere a Regatului Român și formează o masă compactă de peste 450.000 de suflete, despre ei, la noi, s'a scris foarte puțin.

Pricina acestei nepăsări a oamenilor noștri de știință, trebue căutată, fără îndoială, în atitudinea politică față de regatul vecin, a oficialității noastre de altădată.

Pentru a nu displace vecinilor noștri — Sârbilor — în prietenia politică a cărora se punea un preț, pe care evenimentele s'au însărcinat să-l arate, lipsit de temeiu, s'a lăsat îngropată în negura uitării și a nepăsării și supusă la toate înjoncțiunile de desnaționalizare brutală, o masă atât de însemnată și de viguroasă a poporului nostru.

Dacă, totuși, vecinii noștri n'au izbutit în planul de desnaționalizare silită, pe care-l practică mai cu seamă de vre-o câteva decenii încoace, aceasta nu e din vina lor, ci se datorește dârzeniei proverbiale, cu care acești vajnici Români, au știut să-și apere limba strămoșească.

Dar ființa unui popor nu este legată numai de graiul pe care'l vorbește, ci și de tradițiile și datiniile, care formează veriga ce-l unește cu ființa neamului din care își trage obârșia.

Din puținul însă ce s'a scris asupra acestor Români, de către unii scriitori străini și Sârbi, putem trage concluzia, că unele din datinile lor moștenite dela strămoși au fost alterate în așa chip încât s'ar putea pune întrebarea: din cele rămase în ființă, ce este împrumutat și ce este al lor?

Noi, aci, nu avem intenția nici pretenția de a examina această chestiune mai de aproape.

Lăsându-o în sarçina oamenilor competenţi, ne vom mărgini doar a extrage din cele câteva scrieri ce ne sunt cunoscute unele din datinile acestui grup de Români.

Infăţişem astăzi, pe cele de înmormântare, din satul Valaconie, — plasa Bolievaţ, judeţul Zaicear.

C. C.

* * *

Când un om bolnav de multă vreme, se chinueşte şi nu poate nici să se facă bine nici să moară, se crede că are păcate şi nu poate să-şi dea sufletul până ce ele nu i-au fost iertate. Iertarea păcatelor se face în modul următor: Bolnavul se culcă la pământ, îşi face semnul crucii, apoi sărută crucea. Cei din casă, afară de copii, se apropie de dânsul unul câte unul iar el spune fiecărui în parte: „Iartă", şi fiecare la rândul său răspunde: „Să-ţi fie iertat şi dela mine şi dela Dumnezeu."

După ce fiecare a trecut prin faţa lui, el se mai adresează tuturor în grup şi le spune: „Iertaţi", iar ei îi răspund în cor: „Să-ţi fie iertat şi dela noi şi dela Dumnezeu" la care el răspunde: „Şi vouă să vă fie iertat". După asta se crede că bolnavul sau moare sau se face bine. Dacă bolnavul însă nu moare îndată după aceasta se crede că cel puţin îi este ceva mai bine, iar dacă moare, este semn că păcatele i-au fost iertate şi că în lumea cealaltă îi va fi mai uşor. Dacă şi după iertare bolnavul continuă să se chinuească, femeile iau un ceaun sau un pahar cu apă pe care îl descântă asupra lui şi-i dau bolnavului să bea, crezând că în curând ori va muri ori se va face bine.

Românii au grijă ca nimeni să nu moară fără lumânare, căci cine moare fără lumânare pe lumea cealaltă este despărţit de ceilalţi oameni. El pe cea lume îi poate auzi dar nu-i poate vedea. Numai în zilele de sărbători mari poate să se întâlnească şi poate să vază şi el pe ceilalţi oameni, altminterea tot timpul rămâne despărţit de ei. De aceea, ori şi cine din ai casei care ajunge mai repede, îndată ce vede că bolnavul îşi dă sufletul se grăbeşte să aprindă o lumânare de ceară care o pune în mâna dreaptă a muribundului, ca să o ţină până îşi dă ultima suflare. După ce şi-a dat sufletul, lumânarea mai arde 1—2 ceasuri, iar după aceea este stinsă.

Când s'a văzut că bolnavul e gata să moară, cineva din ai casei îl scaldă cu lapte sau apă rece, după voinţa lui. Scăldatul nu se face nici în casă şi nici în albie, ci pe câmp. Bolnavul este aşezat pe fân sau pe iarbă, desbrăcat în pielea goală. După aceea este din nou îmbrăcat cu haine noui sau cu cele vechi pentruca moartea să-l găsească curat. Iar după ce a murit, a doua oară mai este spălat. Se ţine seamă însă ca bolnavul să nu moară gol, căci aşa gol va fi şi în lumea cealaltă. De aceea scăldatul se face foarte repede. Dacă totuşi s'ar întâmpla să moară gol, este îmbrăcat cu haine noui sau cu hainele lui, dar asta nu este de ajuns pentru ca totuşi să nu se ducă gol în lumea cealaltă, atunci când a murit gol, este obiceiul ca după înmormântarea unui asemenea om să se pregătească vestminte noui, iar ale lui să fie dăruitte vreunei rude sau alt cuiva, pentru sufletul mortului şi abia atunci mortul capătă vestminte şi în lumea cealaltă.

Muribundului i se mai pune în piept şi un bănuţ ca să moară cu dânsul.

Dacă bolnavul sughiţă se crede că a şi fost pe lumea cealaltă şi că-l pomenesc morţii. Mortului toate găurile depe corp i le astupă cu tămâie.

După ce mortul este ridicat de pe locul unde şi-a dat sufletul, se împlântă un cui şi se sparge un ou. Când bolnavul moare, toată apa ce se află în casă este vărsată, căci numai este bună; fiind apă de mort. De aceea se aduce alta proaspătă. La fel fac şi toţi vecinii mortului, dacă casa lor nu este despărţită de casa mortului

printr'un râu. Dacă bolnavul moare într'o zi de Marţi, de Joi sau de Sâmbătă, atunci se crede că ar putea să devină strigoi.

Ca să nu se întâmple acest lucru, în jurul lui se răspândeşte puţină cânepă, căreia apoi i se dă foc ca să ardă. Acest lucru se face la casa mortului de trei ori, sau odată la casa mortului şi de două ori la cimitir.

Când cineva moare, toţi oamenii din casă îşi scot căciulile şi nu le mai pun pe cap timp de 60 zile. In acest interval ei nici nu se tund, nici nu se rad. Femeile îşi scot numai şapţa, iar fetele îşi lasă părul despletit.

Hainele pe care le-a purtat mortul, înainte de a fi fost îmbrăcat cu cele de înmormântare, se aşează sub straşină unde rămân o săptămână, căci se crede că timp de o săptămână mortul vine acasă şi se îmbracă cu ele. După o săptămână hainele sunt spălate, uscate şi în urmă se dau pomană săracilor.

Mortul este aşezat în casă, pe pământ, după ce mai înainte se pune sub dânsul un cearceaf. Unii pun sub capul mortului chiar şi o pernă. Corpul până la brâu ca şi faţa sunt acoperite cu pânză. Mâinile mortului sunt aşezate încrucişate pe piept, iar picioarele sunt aşezate unul lângă altul. La oamenii bătrâni picioarele se leagă. Inainte de înmormântare, mortul este aşezat în cosciug şi dacă timpul este frumos cosciugul este dus afară şi aşezat la umbră în faţa casei.

Când s'a svonit că cineva a murit, la casa mortului se adună rudele mai apropiate, cele depărtate şi vecinii. Dacă cineva n'a venit iar rudelor mortului le-ar părea bine să vină, îl invită. Odată cu convoiul mortuar se aduc: flori, lumânări, colaci (prescuri), fructe şi alte daruri. Apoi fiecare aduce atâtea lumânărele câţi morţi are, şi una pentru mortul în casa căruia vine. Cine nu se poate duce la casa mortului se duce deadreptul la cimitir şi duce cu dânsul aceleaşi daruri pe care le-ar fi adus dacă ar fi venit deadreptul la casa mortului.

In orişice casă unde a murit cineva se cheamă o femeie care face toată treaba în casă şi găteşte bucatele. Cum soseşte un om îi dă lumânările şi darurile şi îi spune care sunt pentru mort şi care pentru morţii lui. Femeia le ia pe toate, apoi ce este adus în intenţia mortului, împreună cu florile, le aşează în sicriu, pe cruce sau pe piept, iar celelalte daruri le aşează în sicriu, în jurul cadavrului, cu care apoi este înmormântat. Iar ceea ce nu este adus pentru sufletul aducătorului, nu se duce la cimitir, se lasă la casa mortului. Unele daruri se împart la copii, iar lumânările se împart la bărbaţii şi la femeile care rămân la cină.

Tot timpul se caută cu grijă să nu sară peste mort vre-o pisică, vre-un cocoş sau vre-un alt animal. Dacă totuşi s'a întâmplat aşa ceva, atunci se face totul ca animalul care a trecut peste mort, să treacă iar peste mort înapoi. Prin trecerea unui animal peste mort se crede că mâncarea gătită spre a fi mâncată la cină pentru sufletul mortului, s'a spurcat.

Dacă cineva, în timpul când mortul este în casă, strănută, trebue singur să-şi rupă puţin din cămaşe. In timp ce mortul este în casă, unul din ai casei ia puţină sare şi câteva boabe de porumb, pe care le toarnă mortului prin mânecă ca să iasă prin piept. Acest lucru se face de trei ori. Apoi sarea se dă vitelor, iar porumbul se lasă pentru semănat. In ziua hotărâtă pentru înmormântare se chiamă câţiva vecini, oameni de mai departe, din care unul face cosciugul, iar celălalt crucea.

De aceea pentru un mort fiecare se duce să lucreze fără plată.

Cosciugul se face din orice fel de scândură, iar crucea din lemn de stejar verde, sau de gorun. Acei care vor săpa groapa, fac mai întâi un cerc şi o cruce, varsă puţin vin peste pământ şi numai după aceea se apucă de săpat. Pentru lungimea groapei se măsoară mortul, iar adâncimea este de un metru şi ceva.

In casă se face o lumânare lungă de ceară pe măsura mortului, apoi lumânarea este spartă în bucățele și în fiecare cele 4 colțuri ale cosciugului se așează câte o bucată din această lumânare și se aprinde. Din celelalte bucățele se face o cruce, care se așează la căpătâiul mortului, unde rămâne până când este dus la cimitir. Aici crucea se scoate, rudele o sărută pe rând, după aceea o pun în mâna dreaptă a mortului și îl înmormântează cu ea.

După mort umblă femeile care bocesc pe rând. (De pildă improvizează din viața mortului).

Când mortul este scos din casă, toți ai casei pun mâna pe coșciug și spun: *„Noi te vom duce pe tine, iar nu tu pe noi."*

După aceea îl așează pe o căruță și-l duc la cimitir. Pe drum se opresc în acele locuri unde mortul avea obiceiul să se abată când era în viață. De pildă: în fața cârciumei, în fața școalei, când trec peste pod, etc. Aci îl tămâiază. Apoi convoiul mortuar își urmează drumul. Când au ajuns la cimitir preotul citește prohodul, cei de față aprind lumânările și tot aci este aprinsă și lumânarea în fața căreia mortul și-a dat obștescul sfârșit.

După aceea crucea și lumânarea sunt scoase dela căpătâiul mortului.

Atât rudele cât și cei de față, care ar voi, sărută crucea.

Inainte de a fi coborît, o femeie intră în groapă și după ce o curăță cu șortul, începând dela dreapta spre stânga, iese afară.

Capul familiei aruncă în groapă un ban sau doi.

Cosciugul este coborît în groapă cu ajutorul frânghiilor.

Capul mortului este așezat spre apus și picioarele spre răsărit. După ce cosciugul este acoperit cu țărână, mormântul este tămâiat, iar vasul în care s'a adus jeratecul este spart. După aceea unul câte unul cei de față își spală mâinile într'o găleată cu apă adusă de acasă în acest scop. Apoi pleacă, fiecare aruncând peste cap, spre groapă, câte o pietricică.

Acela care dela casa mortului a urmat convoiul până la cimitir, se înapoiază iar la casa mortului unde rămâne la cină, iar acela care a venit deadreptul la cimitir se înapoiază la casa sa.

Când moare un băiat sau o fată tânără, atunci în afară de obiceiurile arătate mai sus, la pornirea mortului de acasă spre cimitir, se scoate din rădăcină un prun tânăr, ale cărui ramuri se împodobesc cu fire colorate, cu cârpulițe și cu mici prosoape lungi de o palmă. Un tânăr merge înainte, pe jos sau călare, ducând prunul împodobit, iar după dânsul merge un al doilea tânăr — tot călare care ține în mână un steag și amândoi trag focuri de pistoale. După ei vine carul mortuar, iar după car urmează cimpoiașul (cărăbaș), care cântă, iar femeile vin în urmă bocind.

După ce s'a isprăvit înmormântarea, se scot prosoapele depe prun, și se împart, iar firele colorate rămân pe prunișor, care este înfipt în groapă la căpătâiul mormântului. Dacă cineva moare la revărsatul zorilor, este înmormântat în aceeași zi, iar dacă moare în timpul zilei sau seara este înmormântat a doua zi. In timpul nopții, la fel ca și la Sârbi, se face mortului priveghere. Dacă un copil moare nebotezat, el nu este înmormântat la cimitir, ci în altă parte. Tot așa nu se înmormântează la cimitir, nici sinucigașii.

Acei care au petrecut mortul până la cimitir vin iarăș la casa mortului unde stau la masă. Bucatele sunt gata înainte ca mortul să fi fost dus la groapă. Mâncarea după împrejurări este de dulce sau de post, după cum cineva a murit în timpul postului sau în timpul când se mănâncă de dulce. Pentru masă, când se tae o pasăre sau o vită, se aprinde o lumânare, se pune tămâie în vatră și se aduce un colăcel (precuriță). Lumânarea arde până ce vietuitoarea a murit, pe urmă acela care a

tăiat-o stinge lumânarea. Unul din bărbaţi pregăteşte un toiag, dacă mortul e de sex masculin ceva mai tare şi mai gros, iar dacă este de sex femenin ceva mai slab şi mai subţire. Femeia care găteşte mâncarea, frământă un colac rotund special în care pune o lumânare, doi coceni fierţi de porumb şi pielea (dacă s'a tăiat o oaie sau un miel) în care pune o bucată de carne crudă. De toiag se leagă un buchet de flori şi toate împreună le încredinţează unei rude a mortului care stă în faţa ei, de cealaltă parte a mesei, iar când i le dă îi spune: „Asta pentru sufletul mortului Trăilă" sau cum l-o fi chemând. Toiagul se dă pentruca mortul să se poată apăra pe lumea cealaltă de rele, iar restul să dă pentru sufletul mortului.

Mâncările nu se pun pe masă sau pe tipsie ci se întind pe jos, pe o faţă de masă sau pe pânză pe care se presară flori. Mâncarea este pusă în castroane, de fiecare castron se lipeşte o lumânărică. La capătul mesei se pune un colac mare în care se înfig trei lumânări mai mari, iar în jurul colacului se aşează 9 colăcei mai mărunţi. Pe pânză se pun numeroase prescuri, aproape una lângă alta, porumb fiert, fructe etc. Dacă cel care a murit este un om sărac, aşa încât nu s'a putut tăia nimic, atunci la capătul de sus al mesei se pune o căpăţână de usturoi.

Inainte de a începe masa, femea care a gătit mâncarea ia o bucată de pâine, o înmoaie în toate castroanele pe rând, după aceea o mănâncă, spunând: „Această mâncare şi această friptură se dau pentru sufletul răposatului Trăilă. „După aceea încep toţi să mănânce şi să bea. Unul de-ai casei aduce clondirul cu rachiu, umple paharele şi le întinde pe rând la toţi comesenii. Fiecare când bea rachiul spune: „Dumnezeu să-l ierte." Când moare o femee însărcinată se crede că ea va fi însărcinată şi pe lumea cealaltă, Pentru a fi uşurată trebue ca cineva din rudele ei, după înmormântare, să facă ca peste groapa ei să treacă o oaie însărcinată, pe care apoi să o dăruiască vreunei rude sau altcuiva. Când se va naşte mielul se crede că şi femeea însărcinată atunci se va simţi în lumea cealaltă uşurată.

După mort rudele ţin doliu de obiceiu un an. Iar rudele mai îndepărtate mai puţin.

Prima pomană — după cuvântul slavonesc pomen — pentru mort se face la împlinirea unei săptămâni din ziua morţii. La pomană se cheamă toate persoanele, care au luat parte la înmormântare.

Pentru pomană se tae un berbec sau o pasăre. Pasărea trebue să fie de acelaşi sex cu mortul (pentru pomană nici odată nu se tae un miel sau o capră pentru că se socotesc spurcate). Pasărei care urmează să fie sacrificată întâi i se spală gâtul şi picioarele ca să fie curată şi numai după aceea este tăiată. Inainte de a fi tăiată se aprinde o lumânare, care arde tot timpul ce pasărea a murit. Pentru pomană se face mâncare, se frământă colaci, se pregăteşte un toiag, pe toiag se pun flori, tot aşa ca şi în ziua când mortul a fost înmormântat şi tot ca şi atunci se pregăteşte cina, cu singura deosebire că atunci când invitaţii se ridică dela masă, tot ce a rămas în faţa lor nemâncat ca şi florile, le iau şi le duc acasă la ei. In ziua înmormântării acest lucru nu se face.

In ziua când vor să facă pomană, caută o fată din rudele mortului, iar dacă printre rude, nu se găseşte nici o fată, atunci se chiamă una străină, care se duce cu găleţile şi aduce dela izvor două găleţi cu apă şi în fiecare găleată pune câte o pietricică. Apa asta se întrebuinţează în casa mortului pentru gătitul din ziua aceea. După aceea, ia numai cobiliţa şi se duce să ducă apă pe la casele vecinilor, unora două, altora patru găleţi şi acolo unde izvorul este mai aproape sau casa are mai mare nevoe de apă, câte şase şi chiar câte şapte găleţi. Acolo unde duce apă, cum a dus-o, îndată rupe un fir de lână, leagă un nod, aşa încât leagă atâtea noduri câte găleţi de apă a dus, până când a cărat 44 de găleţi şi a făcut 44 de noduri.

In tot timpul cât cară apa cu găleţile, nu se cade să scuipe, nici să se

încalțe sau să-și orânduiască ceva la picioare. Dacă i-ar ieși din picior opinca sau i s'ar deslega ceva, trebue să i le așeze la loc o altă femeie.

După ce s'a isprăvit cu căratul apei vine înapoi la casa mortului ca să prânzească. După masă ia nouă prescuri mici, o lumânare, un toiag și 2 găleți și chiamă una sau două fete din casă și un băiat cu care se duce la râu. Aci fata umple gălețile cu apă dela râu, din găleată scoate apă cu cana și o varsă pe nodurile ce le legase pe firul de lână înainte de prânz. Pe măsură ce varsă apa pe un nod îl și desnoadă și tot așa face până când rând pe rând le-a desnodat toate. Când a terminat rupe firul în bucățele, după aceea ia un taler de lemn sau o bucățică de dovleac pe care pune o lumânare, după ce a pus și firele de lână. După aceea, în apropiere de țărm, afundă în apă o bucată de cârpă și ca să nu fie luată de apă pune peste ea o piatră. Aprinde lumânarea care este lipită pe taler sau pe dovleac și-i dă drumul, pentru ca, trecând peste cârpă, apa să o ducă departe. Apoi tămâiază locul în care a dat drumul lumânării. La toate acestea trebue să asiste și un martor de acelaș sex cu mortul. Fata când dă drumul lumânării pe apă zice: *„Să fie de sufletul lui Trăilă, soarele și luna să-mi fie martori în lumea cealaltă"*, și adresându-se băiatului sau respectiv fetei îi zice: *„Tu să-mi fi martoră în lumea asta"*, iar băiatul sau fata îi răspund: *„Să fiu."* Aceste cuvinte fata le spune de trei ori la care i se răspunde tot de trei ori. După aceea, fata tămâiază cei nouă colaci și-i oferă spunând: „Primul colac lui Dumnezeu, al doilea pentru Sf. Arhanghel, al treilea pentru mort, (băiatului sau fetei) al patrulea, Sf. Născătoare, al cincilea pentru păcatele mortului, al șaselea, pentru faptele bune ale mortului, al șaptelea, pentru soare, al optulea pentru lună, al nouălea, pentru ziua când are loc ofranda.

In urmă fata își primește plata pentru munca săvârșită, care este de 0,50 de bani. După aceea umple găleata cu apă, dela locul de unde a dat drumul lumânării și o duce la casa mortului. Când a sosit cu apa cei ce-ai casei îi aștern un preș, pe care ea se așează. Tot în sarcina fetei cade și pregătirea florilor, pentru așezat la masă. După toate aceste încep să sosească și invitații pentru cină.

Pomană se mai face, la 40 de zile după moartea cuiva, la șase luni și când împlinește un an.

Până la 40 de zile, în fiecare seară, cineva de-ai casei ia un jeratec pe o ulcică sau pe o bucățică de olan se duce la groapă și o tămâiază. La 40 zile se face pomană la fel ca și la 7 zile. La fel se procedează cu pomana de 6 luni și de un an, cu singura deosebire că fata, în loc de 44 găleți, împarte în sat o sută de gălеți cu apă și pentru asta primește o plată de un dinar.

In ziua pomenii ca și la cină cearta nu este permisă, căci dacă se întâmplă o ceartă atunci pomana nu folosește mortului pe lumea cealaltă. Dar nu rare sunt cazurile când la pomană se întâmplă și câte o ceartă. Lucrul acesta se întâmplă mai mult din pricina că oaspeții se îmbată. Adeseori se ceartă și femeile în legătură cu felul cum ar trebui împlinite obiceiurile, căci în această privință de multe ori nu sunt toate de acord.

Pentru pomană se frământă patru feluri de pâine și anume: 1. *Turche* (prescuri — lipii), care se frământă fără drojdie și se pun pe masă în ziua înmormântării la cină la fel și la pomana de 7 zile dela moartea cuiva. 2. *Colac,* din aluat cu drojdie, se frământă numai unul pentru pomana de 7 zile și câte 3 pentru cea de 40 de zile, de 6 luni și de un an, care se pun la masă. Acest colac are la mijloc o cruce și de cele patru părți ale crucii se lipesc câte 4 colăcei mici. 3. *Colac,* un colac mai mic, la mijloc găurit care se înfige pe un băț. Acest colac se frământă pentru toate pomenile. 4. *Colaci,* adică colăcei. Se frământă pentru pomenile de 40 de zile, de 6 luni, și de un an și se pun pe toată masa. Acești colăcei sunt făcuți din aluat 6făcut rulou, așa fel încât cele două capete să treacă pe deasupra colacului și să se lipească de marginele ruloului.

Românii din Valaconie cred că sufletul mortului se întoarce acasă în zilele sărbătorilor mari timp de 7 ani. De aceea unii şi după un an, la fiecare an, până ce se împlinesc cei 7 ani, fac pomeni pentru morţi, cu deosebire că la pomenile ce se fac după un an nu se invită vecinii şi rudele, ci pomana se împarte numai alor casei.

Este interesant şi caracteristic la Români obiceiul de a se face pomană şi pentru oamenii în viaţă. Pomana pentru oamenii care trăesc se face în câteva feluri. Un bătrân din Valaconie, dela care deţin cele mai multe din însemnările mele privitoare la obiceiurile dela înmormântare, povesteşte că odată când se afla cu vitele la munte, a dat peste un frumos izvor cu apă care era în întregime acoperit de frunziş şi de ramuri. Imediat a luat sapa, l-a curăţat, ca apa să poată curge în voie. După aceea a aruncat în izvor un bănuţ spunând: „Apa asta să-mi fie de suflet pe lumea cealaltă."

Sunt şi unele femei care când umplu găleţile cu apă dela izvor aruncă în izvor un bănuţ şi îl dedică pentru sufletul lor, pe lumea cealaltă. Şi acest lucru este socotit ca un fel de pomană pentru sufletul celor ce sunt încă în viaţă, pentru timpul când vor fi în lumea cealaltă. Atunci când apa este dedicată pentru sufletul cuiva, trebue aruncat un ban în apa izvorului, căci altfel, „nu se prinde" [1].

Se crede că pe lumea cealaltă cea mai grea suferinţă este lipsa de apă, căci acolo se suferă de sete. Când cineva îmbătrâneşte şi îi este teamă că familia lui după moarte nu va voi, sau nu va putea să facă pomană, aşa cum cer orânduielile, atunci îşi face singur pomană, în timpul vieţii, în orice anotimp al anului indiferent dacă este în timpul postului sau în timpul când se mănâncă de dulce.

Aceste pomeni se fac la fel ca şi cele ce se fac pentru sufletul unui mort, cu singura deosebire că nu se frământă *turche*, iar restul este în totul la fel.

Sunt rare cazurile când bărbatul şi femeia, fiind încă în viaţă, să facă pomană de sufletul amândorora. In schimb e obiceiul ca atunci când moare bărbatul femeia să facă pomana la 40 de zile, atât pentru soţ cât şi pentru dânsa, cu toate că ea este încă în viaţă şi vice-versa.

Din „Kroz naşe Rumune" (Printre Românii noştri) de T. G. Gheorghevitsch.

DIE BEERDIGUNGSGEBRAENCHE BEI DEN RUMAENEN IN SERBIEN

Von C. C.

Zur Darstellung der sehr altertümlichen Begräbnissitten der Rumänen in Serbien, im Gebiet von Timoktal.

CÂNTEC DE DRAGOSTE

De-a-şi putea cânta ca cucu,
n'aşi eşi vara la lucru,
m'aşi aşeza pe cântat,
pela mândruţe prin sat.

Eu cu coasa nu cosesc,
nici cu sapa nu prăşesc,
mă mir bani de unde găsesc, —
din cârciumă nu lipsesc.

Cine scârţăe fântâna? —
Lenuţa mânca-i-aşi gura,
face lu neica cu mâna
şi cu toată inima.

Cucule de prin pădure,
du-te la mândra şi-i spune,
să nu să mai poarte bine,
că n'o să mă ia pe mine.

Eu sânt om sărac lipit,
de creditori sânt vândut,
la câmp încă n'am muncit,
dar cu mândrele am trăit.

culegător,
B. C. Tuică

DIN FOLKLORUL BANATULUI OCCIDENTAL

Mândri sunt ochii la nana-re...

Mândri sunt ochii lu nana-re
Se vinde cumpăra-re
Te, n'aş căuta ce i-aş dare
Numa să fie da mieare
Te, ci i-aş da un pieptac
N'oi mai poate eu de drag
Te, ce i-aş da eu şi-o limbruţă
Că m'o fost mie drăguţă
Te, dar de când nu mi-e drăguţă
M'o văd aşe ieu desculţă
Te, de mi-ar fi drăguţă
N'aş purta-o eu desculţă
Te, iar eu voi dendura
Te, păpucii i-oi cumpăra
Te, păpuci de-ai nicuţei
Numai cu cincizeci de lei
Te, ieră eu m'oi dendura
Şi opincuţă oi cumpăra
Te, opincuţă ai nicuţă
Iară numai cu trii băncuţă!

Inf. *Rusalim Giulvezan* [1], analfabet, 37 ani, din *Toracul Mare*, Banatul Occidental.

Berlin, 25 August 1941.

culegător,
Florea Florescu

1) Venit la lucru în Germania după înfrângerea armatelor jugoslave. Reîntors acasă — din cauza debilităţii — prin bunăvoinţa şi stăruinţa d-lui consul general *Gallin* dela Berlin.

Şapte săptămâni din post

Şapte săptămâni din post
De când la mândra n'am fost
Ei! Dară asară că m'an dus
Ei! Dar a'n găsât lacătu pus, mă
Ei! când la ea am clenţănit
Ei, nana, ea s'o pomenit, mă
Ei, şi uşiţa mi-o deschis, mă
Ai, şi din sobă m'am băgat, mă
Văzui patu direpănat
Ea m'o luat la sărutat, mă
Când o fost sucu — al mai dulce
Pre bărbat dracu l-aduce
Şi din sobă s'o băgat
Vădzu patu deimpănat
L-o piciorn di la pat
Si îmi pusă v'o două 'n cap
Te, io întrebai de ce o dat
El suci şi cu-al mai lat
Te, io întrebai unde o fost
Ei, el întoarsă cu al mai gros
Ai, trintii suba, dădui fuga
Ai prin grădini cu mături
Ai, căpătai la trintituri
Si-o croii pe drumu-al mare
Te, si-mi ieşi vro trii în cale
Ai, şi făcu palma pumn
Mai pusă vro trii de drum!

Inf. *Rusalim Giulvezan* [1], analfabet, 37 ani, din *Toracul Mare*, Banatul Occidental.

Berlin, 25 August 1941.

culegător,
Florea Florescu

CRONICI

TIMOCENII IN LUMINA EVENIMENTELOR POLITICE

Acum câteva luni, când mozaicul jugoslav trăia ultimele clipe ale unei formaţiuni politice a cărei coeziune în zadar şi-ar fi căutat sprijin în diverse doctrine şi tratate diplomatice ori convenţiuni, presa din întreaga lume a fost informată că o mână de oameni, de care se ştiuse prea puţin din cauză că prea puţin se scrisese, îşi luau drumul Bucureştiului, să lămurească cârmuirea nouă, atraşi de mirajul libertăţii şi conştienţi că acolo în Cetatea lui Bucur, leagăn al patriei lor se cimentau speranţe şi se zăreau alinuri.

Alerga aşadar, Vlădica cutare, — căci numele nu interesează, — mânat, de vraja unei chemări sfinte şi călăuzit de misterul unei sfinte legături de sânge la oamenii noi care să-l asculte, care să constate că sângele şi simţirea lui este la fel cu a tuturor acelora care sunt români.

Profitase de faptul că lanţul greu care îi apăsase grumazul atâta amar de vreme se rupsese, că se terminase pentru totdeauna cu sclavia deghizată a unei prietenii cu tâlc şi spunea răspicat că e român, că reprezinta cele câteva sute de mii de suflete întinse pe o parte şi pe alta a Timocului şi că vrea să se unească cu Patria mumă...

A fost un moment de redeşteptare. Presa s'a ocupat pe larg şi autoritatea s'a sesizat numai decât. Problema a fost îndelung desbătută, şi critici la adresa vechiului regim n'au lipsit atunci când delegaţii şi-au spus chinul şi dorul atâtor amar de ani. Nu ştim însă din lipsă de informaţii ce hotărâri se vor fi luat şi nici cu ce rezultat se va fi dus popa „cutare" în satele cu drumuri prăfuite şi cu colibele surâzând în albul de lapte al varului!...

Nu ştim deasemenea nici ce vor fi gândit cele câteva sute de mii guri cu buzele fripte de munca dusă şi de jugul greu! Opinia publică din întreagă lume a luat însă cunoştinţă de existenţa lor şi dacă din lipsă de informaţii serioase nu s'a cutremurat, ea a întins însă un ochiu către harta verde a câmpului ţărilor din sud-estul European şi şi-a zis în sine, poate: iată şi acum, în cel de al XX. secol, — aşa zisul secol al naţionalităţilor, — o lume fără patrie...

Şi aceasta e mult...

Problema Timocenilor a fost însă totdeauna trează în conştiinţa românilor. Ea a fost mereu desbătută pe ici pe colo numai atâta însă, cât dădaca noastră politică dela Paris permitea trecutelor regimuri...

Trebuia, vezi bine să tăcem. Trebuia să ne ascundem urechile şi să nu auzim geamătul surd, al ciomegelor şi să nu vedem şcoalele închise şi nici bisericile cu liturghia slujită de cele mai multe ori într'o limbă, care n'avea nici în clin, nici în mânecă cu sufletul românesc... Şi aceasta pentrucă *pe hârtie o parte din vecinii din dreapta Dunării* noastre, ne erau prieteni (— aşa ziceau cel puţin tratatele!) iar alţii, deşi duşmani atunci, trebuiau trecuţi cu vederea în executarea actelor lor de cea mai crudă barbarie, — din cauza aceleiaşi teamă de dădaca amintită ce nu voia complicaţii în Balcani, tratatele încheiate de ei, fiind „juste".

Vremurile actuale par a schimba însă faţa lumii, iar frontierele „eterne" de altădată dansează sub ochii noştrii ca nişte imense fata morgană fugărite de cele mai multe ori de nimbul dreptăţii...

Şi românii din Timoc au cerut la timp, dreptate... Au cerut dreptate pe pământul istoriceşte al lor, pe pământul în care picior străin nu a călcat şi nu calcă — sau poate numai biciul asupritor al autorităţii cu gândul necurat al înstrăinării!

Românii din Timoc, din stânga şi din dreapta apei cu acelaş nume, au cerut dreptate pe un pământ cu grai şi suflet românesc: dreptate pe pământul lor, pământ românesc!

Este sigur, că gardurile de beton nu vor mai avea prea mult din rigiditatea celor care au apus! Se mai ştie însă, — şi asta este foarte important! — că aceste granițe vor fi juste, şi că până acolo se vor întinde ele, până unde graiul, sufletul şi întreaga simțire a comunității locuind pe acel pământ, se întinde!...

MARIN NICOLAU

DIE RUMANEN AUS TIMOC IM LICHTE DER POLITISCHEN EREIGNISSE

Von Marin Nicolau

Der Zusammenbruch des jugoslavischen Nationalitätenstaates hat in der letzen Zeit von neuem das Problem der Rumänen in Timok zur Sprache gebracht, das seitens der vergangenen politischen rumänischen Regierung die in ihrer Politik auf die pariser Einflüsterungen hörte nur teilweise behandelt worden ist.

ROMÂNIA ŞI ȚĂRILE BALCANICE

Se uită că Dunărea ajunsese, e adevărat, graniță, pentru Țara Românească, spune d-l Emanoil Bucuța, dar nu putea şi nu fusese niciodată graniță şi pentru poporul românesc.

Sudul Dunării cuprinde regiuni româneşti compacte, putând, prin întinderea lor, să se constitue în țărişoare, aşa cum este firesc ca stăpânitorul pământului să-şi îngrijească singur de soarta sa.

Regiunea daco-română — adică întreg ținutul dintre Morava şi Timoc, şi dincolo de el, — adăposteşte sute de mii de Români, neamestecați, pe care nu-i mai putem lăsa sub conducere străină, pentru că întru nimic nu a fost justificată politica apropierii cu popoarele sudice, prin desinteresarea de soarta a lor noştri. Timocenii şi bănățenii şi-au spus cuvântul.

Păşind Dunărea, aşa cum ni s'a voit şi la 1877, ne regăsim cu frații, pe care o politică rău înțeleasă, i-a aruncat în întuneric şi chinurile unui jug nemilos. Dacă jugul apăsător a fost resimțitt de Croații şi Muntenegrenii, părtaşi la cârmuirea de până eri, ne putem închipui ce a însemnat el pentru Românii noştrii. Ca un ecou al unei datorii a ceasului de față, dar şi o muştrare a trecutului, sună cuvintele răscolitoare ale de mult luptătorului: *Gândul nostru se întoarce însă mereu la Românii dunăreni şi nicio putere din lume nu ne poate tăgădui acest drept.*

„TIMOCUL"

GERMANIA ŞI ROMÂNII DIN TIMOC

Un comunicat scurt al guvernului român la puțin timp după terminarea campaniei militare din Serbia, anunța că între guvernul român şi cel german a intervenit un acord, conform căruia toți românii prizonieri — proveniți din armata jugoslavă — vor fi eliberați. Am putut atunci citi în ochii tuturor celor cu care am venit în contact, ca şi în vorba lor, simțimântul de dragoste față de o țară prietenă. Se ştie ce a urmat: prizonierii, aflați într'un număr impunător în lagările din România, au fost eliberați. Românii, care pentru prima dată şi-au manifestat, nestingheriți, sentimentul cald de frate față de ei, veniți din toate păturile sociale, le-au vorbit de originea lor comună, de sângele lor comun. Oamenii ascultau poate vrăjiți de cuvintele de mângâiere, venite, nu dela asupritorii de până eri ci dela alții, cari le vorbeau în aceeaşi limbă. Cine a vorbit cu aceşti Români s'a văzut dintr'odată renăscut şi cu un ideal nou în suflet. Idealul unei uniri noui, totale.

Alte transporturi de prizonieri s'au făcut în Germania. Printre ei se aflau şi Români. Intâmplător am putut vorbi cu unul din ei, tocmai în drum spre Germania. Era 8 Mai. Mă aflam în trenul ce mergea spre Berlin, în Ungaria. A treia gară dela Curtici al nostru. Trenul se opreşte pentru mai mult. Peste o linie era oprit un tren german cu prizonieri

sârbi. Stăteau grămădiţi la ferești. Bănuind că trebue să fie și Români printre ei, întreb, tot dela fereastra vagonului într'o sârbească probabilă: Sunt Români printre voi? — Da! răspunde unul. Și a și dispărut. După o clipă scoate capul pe fereastră un altul, om înalt, fruntea mare, bine făcut și cu o mustaţă respectabilă. Zice: Cine e Român? uitându-se în stânga și în dreapta vagonului său. Ii răspund. Il întreb de unde este. Răspunde: *Pojarevaţ*. Am repetat întrebarea, rugându-l a-mi indica satul. Mi-a răspuns însă că este chiar din oraș. Are șase copii. Mi-a vorbit apoi de grija lor, de Românii dela Pojarevaţ. Eu la rându-mi i-am spus că o să-i dea drumul Germanii, explicându-i că între guvernul român și cel german a intervenit un acord. Când i-am spus că Românii se interesează de soarta lor și le va da drumul, ca o întrebare și o speranţă și-a îndreptat privirile în zare sfredelind-o... Numai bună ziua și sănătate rostite de mine la plecarea trenului îl putură trezi, schiţând un zâmbet pe buze și urându-mi drum bun.

Astăzi și acești Români timoceni — afară de o mică parte din cei din Banatul Occidental — au fost eliberaţi de Germani.

Intre România și Germania se zidește astfel prietenia legată de fapte, iar Timocenii eliberaţi sunt vestitorii unei amiciţii reale și veșnice între cele două popoare.

FLOREA FLORESCU

DEUTSCHLAND UND DIE RUMAENEN AUS TIMOCTAL

Von Florea Florescu

Die Befreiung der rumänischen Gefangenen aus Timoktal und dem Banat, die in der jugoslavischen Armee dienten, erfolgte gemäss dem Abkommen zwischen der rumänischen und deutschen Regierung und war der Anlass herzlicher Äusserungen eines tiefen Gefühls der Liebe für das befreundete Deutschland. Zwischen Rumänien und Deutschland entwickelt sich eine tatsächliche Freundschaft und die befreiten Soldaten aus Timoktal sind die Kündiger einer wirklichen und ewigen Freudschaft dieser beiden Völker.

POLITICA ETNICĂ A ROMÂNIEI

Un Comandament Naţional și un titlu. Este titlul unei broșuri „Politica Etnică a României", care cuprinde discursul rostit de răposatul *Ion C. Grădișteanu*, în ședinţa Senatului Român din ziua de 6 Aprilie 1927.

Pe coperta acestei broșuri găsim:

„România, deși Stat unitar — naţional, cuprinde totuși circa 4 milioane de streini (la 1927 N. R.), pe când peste 2 milioane de Români trăesc în afară de hotarele ei și cu toate acestea până acum Statul Român n'a avut și n'are până azi nici o politică etnică."

Așa a fost și ar fi putut fi încă mult timp, dacă la 6 Septembrie 1940, providenţa nu ar fi scos din străfunzimile neamului, pe Generalul *Ion Antonescu* — astăzi Mareșal al Tuturor Românilor — să ia în mâinile sale sigure Conducerea Statului și a destinelor Neamului Românesc. Numai așa putem să vedem astăzi, că tot ce erau simple deziderate în trecut, sub *Conducător* au început să devină realităţi. In afară de atâtea alte realizări, acum avem și o politică etnică a României: internă și externă.

Revenind însă la anul 1927, vedem cum dela tribuna Senatului Român, un senator de drept, răposatul Ion C. Grădișteanu, denunţa lipsa unei politici etnice a Statului Român, atât pentru ocrotirea elementului românesc dinăuntrul hotarelor cât și a celui rămas în afara hotarelor Ţării.

Astfel, el cerea să se ia anumite măsuri de guvernământ, cari se impuneau pentru apărarea intereselor etnice ale Statului Român și ale Românismului în general (op. c. pag. 4 și 5).

Plecând dela principiul ideal că: „un Stat Naţional ar trebui să cuprindă pe toţi conaţionalii lui și nu numai să cuprindă pe toţi conaţionalii lui, dar să-i cuprindă numai pe ei" (op. c. pag. 8 și 9), constată totuși că în realitate nu poate fi realizată o asemenea situaţie, din cauza migraţiunilor popoarelor. Din această cauză, peste două milioane de Ro-

mâni (după aprecierea autorului) rămăseseră să trăiască în afara hotarelor, sub streini, veniți peste ei, pentru care cerea Statului să ia măsuri de apărarea lor dela o desnaționalizare.

Pentru aceasta cerea: *„să fie o doctrină de Stat, o doctrină cunoscută de toți, de toate organele Statului și de toți funcționarii Statului, dela mic până la mare și dela mare până la mic"* (op. c., pag. 17).

Această doctrină a cunoașterii elementului românesc de peste hotare, trebuë să stêa, dêci, la baza politicii etnice externe a Statului Român, având grijă în primul rând de a veghia „ca acești români să nu piară".

In legătură cu aceasta spunea (op. c. pag. 29) că: „prima datorie a Statului Român este ca să pregătească conducători pentru aceste populațiuni românești, să le pregătească un Stat Major". Oratorul cerea acest lucru, fiindcă, cunoscător perfect al problemei Românilor de peste hotare, cum era, știa foarte bine situația jalnică în care se găseau Românii de peste hotare: lipsiți nu numai de conducători dar și de cele mai elementare drepturi la viață liberă națională. Ei nu aveau — după cum nu au nici astăzi — nici biserică și nici școli în limba maternă și este un adevărat miracol că se mai pot menține ca Români.

Deaceea, la pag. 33 din op. c. găsim următoarele inserțiuni: „pentru apărarea Românilor de peste hotare de desnaționalizare, România mai are și o altă îndatorire. Are îndatorirea de a-și pune în cumpănă toată influența și toată puterea pentru ca să se asigure Românilor de peste hotare, putința și dreptul recunoscut tuturor popoarelor: mari și mici, de a avea o viață liberă și independentă potrivit cu firea, originea și tradițiile lor".

Pentru a ajunge la aceste concluzii, oratorul făcea un paralelism între situația minoritarilor dela noi și situația Românilor de peste hotare, constatând (op. c., pag. 33 și următoarele) că: „potrivit cu firea noastră îngăduitoare lăsăm și libertatea religioasă și cea culturală minorităților dela noi. Pe când noi facem acest lucru, cele mai multe State, cari reprezintă aceste minorități (minorități românești N. R.), sunt departe de a ne aplica principiul reciprocității. Pe când la noi toți trăesc liberi și nimeni nu se gândește să răpească cuiva legea sau obiceiurile lui, în alte State, Românii, din punct de vedere național, trăesc într'o adevărată robie". Și mai departe zice: „ca să vă dovedesc ce spuneam, voiu începe întâi cu

Românii din Iugoslavia

Veți vedea cum ne purtăm noi cu conaționalii Jugoslavilor și cum se poartă Iugoslavii cu conaționalii noștri. Avem la noi între 30—40.000 de Sârbi în Banatul Românesc. Acești 30—40.000 sârbi se bucură de toate drepturile și de toate foloasele pe care le au toți cetățenii români. Din punct de vedere cultural și bisericesc acești 30—40.000 de Sârbi au un vicar la Timișoara, au biserici bine întocmite și bine înzestrate. In tot Banatul românesc sunt 60—70 biserici. Pe de altă parte au 64 de școli, pentru o populație de 30—40.000 de suflete.

Pentru aceste școli au dreptul să-și aducă cărți didactice din Jugoslavia. Acești locuitori s'au împărtășit de legea agrară ca toți cetățenii români. Acești locuitori trimit, fără să întâmpine o piedică din partea nimănui, copiii la liceele din Serbia, la liceul din Vârșeț, din Panciova și la Universitatea din Belgrad. In schimb care e soarta românilor din Jugoslavia? *Și noi avem aproape jumătate de milion în Jugoslavia.*

Acești Români locuesc în mai multe provincii. Intâi voiu începe cu cea mai nouă alipită Jugoslaviei. Să încep cu Banatul. In Banatul Sârbesc avem circa 100.000 Români. S'ar crede că întrucât suntem aliații Iugoslaviei și întrucât noi ne purtăm cum vă arătam adineauri cu Sârbii din Banatul Românesc, că acești români ar trebui să se bucure de un traiu asemănător.

Ei bine, în realitate lucrurile stau cu totul altfel. Acești români cel puțin ar trebui să fie mai fericiți decât ceilalți români din Jugoslavia și prin faptul că li se aplică și clauzele minorităților prevăzute în tratatul de pace și prin faptul că au fost dați statului Jugoslav într'o stare culturală destul de înaintată, căci ei aveau la alipire biserici frumoase și preoți numeroși și bine înzestrați, aveau numai în sate, afară de orașe, 35 de școli, zic, 35, fiindcă în acea parte a Banatului comunele sunt foarte mari, de 8 până la 10.000 de suflete și aveau 35 de școli cu 120 de învățători români.

Statul sârbesc a statizat toate școlile, prin urmare și școlile românești. Câți învățători români mai sunt? In loc de 120, vreo 7 sau 8.

Şi în locurile lor, fiindcă nici sârbii nu au avut destui învăţători ca să-i numească pe toţi sârbi, sunt până şi ofiţeri din armata lui Vranghel, care au ajuns învăţători la şcolile din comunele româneşti, oameni care nu au nici-o idee de pedagogie şi nu ştiu nici o boabă românească. Unul dintre aceşti Vranghelişti a făcut acest lucru hazliu, care denotă ce străini sunt de orişice cunoştinţe pedagogice: primind o circulară ca să facă cu elevii săi exerciţii de limbă, s'a apucat să pună pe băeţi să facă fel de fel de mişcări cu limba, aşa încât era cât pe aci să le dezgrădineze limbile din gură. Acesta este fapt, nu este numai o anecdotă.

Aceasta este situaţia şcoalei, odinioară înfloritoare, din Banatul românesc, care avea 120 de învăţători.

Bisericilor româneşti li s'au luat pământurile. S'a lăsat numai pământul personal al preoţilor, dar şi acela a fost supus unor dări enorme, cari nu se plătesc de sârbi, ci se plătesc numai de preoţii români. Biserica este într'o stare nehotărâtă nu are nici un şef bisericesc şi nu se ştie care este situaţia bisericii româneşti în Banatul Jugoslav.

Dar în afară de aceasta, chiar în şcolile în care au mai rămas învăţători români aproape nu se poate învăţa nimic româneşte şi să vă spun dece: pentrucă nu sunt manuale şcolare. Manualele şcolare vechi, care se întrebuinţau în timpul monarchiei austro-ungare, au fost oprite. Manualele şcolare din România sunt iarăşi oprite. Atunci au încercat să-şi facă manuale, traducând manualele sârbeşti în limba românească. Nici acele manuale nu au fost aprobate, deşi s'au făcut de ani de zile şi nici până acum nu sunt aprobate de Ministerul Instrucţiunii Publice din Serbia. Aşa încât sunt cu desăvârşire lipsiţi de cărţi. Chiar dacă ar avea învăţători, tot n'ar putea să înveţe, din lipsă de cărţi. Băeţii cari vin să înveţe — căci şi dela dânşii vin să înveţe în şcolile noastre normale şi în liceele noastre — sunt siliţi să fugă din Serbia, pentrucă li se refuză paşapoartele, nu li se dă paşaport ca să vină să înveţe în România, pe câtă vreme ai lor din regatul nostru merg să înveţe în voia lor la Vârşeţ, la Panciova, la Belgrad, fără ca nimeni să-i împiedice.

Altceva, s'a făcut un fel — nu de lege, că nu este lege, dar un fel de decret agrar, prin care se împroprietăresc acei cari aveau puţin pământ sau nu aveau deloc, s'a specificat limpede că nu au drept să ia pământ decât ţăranii de origină slavă. Va să zică românii au fost excluşi chiar prin decretul lege, dela împroprietărire.

Dacă aceasta este situaţia românilor din Banat, cei mai puternici, cei mai culţi, cei mai înaintaţi, vă puteţi închipui care este situaţia celorlalţi români din Jugoslavia!

Românii din Macedonia, care aveau şi ei când s'a alipit partea aceea din Macedonia şi Serbia, vreo 32 de şcoli primare şi 2 şcoli secundare, din care un liceu la Bitolia, au pierdut toate şcolile! Toate au fost închise de autorităţile sârbeşti, deşi aveau o anexă la tratatul din Bucureşti din 1913, prin care se asigură autonomia bisericilor şi şcoalelor române din Macedonia.

Preoţii au fost goniţi din biserici, cu o singură excepţie, a acelui dela paraclisul din Bitolia, dar şi acela supus unor condiţii aşa de grele încât îi este aproape cu neputinţă a mai sluji.

Preotul este oprit să facă slujbe chiar acasă la români. In Macedonia asuprirea naţională are proporţii nebănuite! In oraşul Bitolia s'a dat ordonanţă poliţienească prin care limba română este oprită în public. Chiar vorbirea limbei române! Şi cine vorbeşte pe stradă este dat în judecată pentru delictul de agitaţie şi este condamnat! Aceasta este situaţia românilor din Macedonia.

Mai sunt nenorociţii de Români dintre Morava si Timoc. Despre aceştia ce să mai vorbim? Nici şcoală, nici biserică, nici dreptul de a-şi boteza copiii cum vor ei. Căci li se impune a-i boteza cu nume sârbeşti, nu mai vorbim de numele de familie, cari toate sunt schimonosite în aşa fel, încât nici nu-i mai cunoşti că sunt români.

Românii din Bulgaria

In Bulgaria avem 100.000 de români pe marginea Dunării, în special în judeţul Vidin. Aceşti români n'au nimic, ca şi românii din Serbia, dintre Morava şi Timoc.

Românii din Albania

Dar, până şi în Albania, acest Stat care s'a zămislit aci în Bucureşti şi care datoreşte atât de mult României, avem greutăţi. In Bucureşti s'a făcut prima slujbă ortodoxă în limba albaneză. Tot în Bucureşti s'a deschis

prima școală albaneză, într'o vreme în care erau mulți cari nu credeau în aptitudinile poporului albanez, de a constitui o națiune și un Stat, cu toate acestea până și albanezii au ajuns să ne precupețească școli și biserici pentru elementul nostru de acolo.

Le-am dat biserica *Sf. Nicolae dintr'o zi*.

Vedeți dar că cu asemenea politică de slăbiciuni, interesele noastre nu sunt apărate și nici demnitatea noastră nu este pusă la adăpost. Să ridice Statul Român toate aceste chestiuni, cari sunt chestiuni naționale și să vorbească tare, așa cum se cuvine unui Stat de mărimea și de însemnătatea României."

Și în concluzie oratorul făcea apel la toți Românii din Țară, ca pentru apărarea intereselor Românilor de peste hotare să se formeze o *Uniune sacră*, iar guvernul să creeze un organ de Stat, care să coordoneze toate aceste chestiuni și să urmărească înfăptuirea lor, fiindcă este vorba de interese mari și permanente ale neamului.

Iată, așa dar, o serie de probleme, ridicate dela tribuna Senatului Român, acum 14 ani, în legătură cu situația Românilor de peste hotare, care atunci erau înțelese de prea puțini, iar acum au devenit probleme, care își așteaptă deslegarea.

A. ANDREI

INSEMNĂRI

SALUTUL ROMÂNILOR TIMOCENI CĂTRE FRAȚII DE PESTE NISTRU

Frați Români de peste Nistru!

In ziua în care ați scăpat din întunericul barbar;

In ziua în care soarele libertății vă luminează viața;

Astăzi când simțiți căldura sânului sfânt al Patriei Mume;

Astăzi când sufletul vă este plin de bucuria regăsirii între frați;

Românii din Valea Timocului și dreapta Dunării vă trimit frățescul lor salut și roagă pe Atotputernicul să binecuvânteze ziua, când viteaza Armată Română a trecut Nistrul în frunte cu providențiallul ei Conducător Generalul Antonescu — astăzi Mareșal al Tuturor Românilor — pentru a șterge pentru întotdeauna un hotar nedrept dintre frați și a le reda bucuria vieții și a credinții strămoșești.

Astăzi e întâia voastră sărbătoare! La această sărbătoare sunt alături de voi Românii de pretutindeni, inclusiv cei din Valea Timocului și dreapta Dunării!

Fraților! bucurați-vă și vă veseliți, că V'a învrednicit Bunul Dumnezeu să scăpați de jugul tiraniei și să aveți școlile voastre, bisericile voastre și să vorbiți în voie dulcea limbă românească.

Noi, ceilalți, care am rămas încă sub călcâiul streinilor, vom trăi cu putere din puterea voastră, din puterea fraților de pretutindeni, pân'ce va veni și ziua izbăvirii noastre.

Credem cu tărie în ziua izbăvirii noastre, fiindcă credem, cu aceeaș tărie, în dreptatea Dumnezeului nostru, în mărirea Neamului, în conducătorii lui și în pavăza Neamului, Armata Țării, precum și în oasele strămoșilor noștri, care de mii de ani sunt în acest pământ pe care trăim și noi.

Dumnezeu a vrut, să trăiți, să creșteți și să înfloriți laolaltă cu toți Românii!

Soc. Culturală „TIMOC"
a Românilor din Valea Timocului
și dreapta Dunării

PRIMA SĂRBĂTOARE A ROMÂNILOR DE PESTE NISTRU

Cu ocazia inaugurării *Institutului Național Român* din Transnistria, care a avut loc, sub auspiciile Asociației Românilor Transnistrieni, în orașul *Tiraspol*, în ziua de Duminică, 14 Decembrie 1941, frații Români de peste Nistru, ne-au trimis următoarea telegramă:

„Frații transnistrieni întruniți în orașul Tiraspol, la prima lor manifestare liberă, vă trimit salutul frățesc și vă urează izbândă pentru realizarea gândului — încadrarea sub flamura tricolorului românesc».

(ss) *N. Smochină*
Președintele Asociației Românilor Transnistrieni"

Aceasta, umple sufletele Românilor Timoceni de bucurie, deacum, având credința, că ei nu mai sunt singuri în lupta lor. *A. A.*

O FEMEIE DIN CURTICI DĂ PÂINE ȘI APĂ PRIZONIERILOR ROMÂNI TIMOCENI

In trenul ce ducea spre Curtici, la 8 Mai 1941 nu se vorbea decât de prizonierii Sârbi, opriți temporar, prin gări, în drumul lor spre Germania. Am intrat în vorbă cu o femeie din Curtici, care îmi vorbi cu foarte multă durere de ei și mai ales de Românii prizonieri, din Timoc și din Banat.

Erau mulți Români de-ai noștri între ei, săracii. Le era sete și le-am adus apă și eu și copilul meu: „Dă și mie maică, dă și mie", mă rugau bieții! M'am dus după aceea acasă și am adus două pâini, cât roata carului și le-am dat să mănânce. Nu mai puteau de bucurie. Aveau și copii cu ei. Au plecat la război cu copil cu tot, cei care nu au avut neveste. Copilul meu toată ziua s'a jucat cu ei, iar seara, când să-i bage în vagon, mi l-au luat și pe al meu. De abia mi l'au dat sentinelele, crezând că este și el tot din Serbia.

Gândul, ascultând această poveste, mi s'a dus la atâtea acte de frățietate, care pot să înseileze ele înșile o istorie a acestui neam românesc, secole de-a rândul sub juguri străine. Dar totdeodată m'am încredințat că unitatea sufletească a neamului nostru nu este o perorație, ci o realitate care va răsturna și acum, și în viitor, orice calcul strein de încălcare... *F.*

JERTFELE ROMÂNILOR PENTRU ELIBERAREA BULGARIEI

Implinindu-se la 31 August 1941, 64 de ani dela căderea Griviței, pentru venerarea eroilor Români, a avut loc un requiem, în prezența d-lui ministru *George Caranfil*, trimisul României la Sofia, d-l *Petrașincu*, consulul român dela Vidin etc. In lupta dată cu peste jumătate de secol în urmă, care a fost fatală Turcilor, au căzut: 56.000 Turci, 52.000 Ruși, 5950 Români și 680 Bulgari.

Cu acest prilej preotul econom arhiereu Tașiov din Grivița a vorbit de jertfa Românilor pentru eliberarea Bulgariei:

„Poporul bulgar a păstrat și va păstra o veșnică recunoștință României, care și-a trimis fiii să-și verse sângele pentru eliberarea noastră. Fie ca această jertfă să stea de acum încolo la temelia celor mai bune legături de prietenie și bună vecinătate dintre România și Bulgaria, legături care au fost atât de adânci și de trainice în trecutul celor două popoare, de aceeași religie creștină."

In satul *Poradim*, d-l Dimitrie Vlakov, director de muzeu, a spus între altele:

... „pe meleagurile în care sângele românesc a curs din belșug, acum 64 de ani, pentru eliberarea poporului bulgar, în veci recunoscător."

LĂCAȘURI ROMÂNEȘTI DE INCHINĂCIUNE PESTE HOTARE

De curând am putut citi o broșură despre lăcașuri sfinte ce amintesc de Români în Germania.

Trecutul este de multe ori un sfătuitor de ceeace trebue să facem pentru regăsiri peste hotare.

Biserica Română dela Sofia are o faimă. Pe drum de înălțare se găsesc alte lăcașuri, cum sunt Capela Ortodoxă Română din Berlin ș. a.

RECORDMANUL LA SĂRITURĂ IN LUNGIME TIMOCEANUL IONESCU CRUM RĂNIT DE RUȘI

Acum câțiva ani, la Brașov un elev era cunoscut de un oraș: *Ionescu Crum*. Cupele câ-

știgate de el sporeau mereu la număr. Era mândria liceului *Șaguna* și a societății de cultură *Astra*. Intr'o primăvară ziarele din București scoteau ediții cu numele lui în frunte. Ionescu Crum, elevul dela Brașov, a sărit 7,10 m. învingând pe cel care deținuse campionatul național și depășindu-l în săritură. El a rămas recordman la săritură în lungime.

In lupta dela Cetatea Albă, pentru eliberarea fraților Basarabeni și Transnistrieni, el a fost rănit la picior. Soarta i-a luat tocmai ceeace era mândria lui. Și-a dat tot ce a avut mai scump. Ionescu Crum nu se știe dacă va mai apărea în lumea sportului românesc ca jucător.

DESPRE ROMANII DE PESTE HOTARE

Prof. Iosif Duma: Situația Românilor din Banatul Jugoslav.

In revista Institutului Social Banat-Crișana s'a publicat un articol foarte interesant. El este un raport de activitate în Banatul jugoslav din 1934, când profesorul Duma a fost însărcinat de Comitetul Institutului Social Banat-Crișana de a studia nevoile Românilor din Banatul Occidental.

Horia I. Ursu: Românii de peste hotare.

Sub acest titlu d-l Horia I. Ursu publică un judicios articol în *Semnalul* din 20 Mai 1941, arătând între altele că Românii din Bulgaria trec de 200.000, cei din Jugoslavia (Timoc și Banat) de 450.000 etc.

C. Sandu Timoc: Unde trăesc Românii Timoceni.

Un articol plin de simțire și de documentare a scris colaboratorul și prietenul nostru C. Sandu Timoc în ziarul *Nădejdea* (5 Sept. 1941) din T.-Severin.

A. T.: Ceeace se așteaptă. Dreptate pentru Românii din Banatul Jugoslav și pentru cei din Valea Timocului.

In ziarul *Unirea* din 24 Mai 1941 se cere hotărîrea în privința Românilor dintre Morava și Timoc, după trasarea frontierelor Croate — adică alipirea.

TELEGRAMA SOCIETĂȚII CULTURALE TIMOC CĂTRE MAREȘALUL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI, CU OCAZIA DESROBIRII BASARABIEI, BUCOVINEI ȘI TRANSNISTRIEI.

Domnului *Mareșal Antonescu*,
Conducătorul Statului.

Desrobind pe frații Basarabeni, Bucovineni și Transnistrieni, Societatea Culturală „TIMOC" reprezentanta Românilor din Valea Timocului și dreapta Dunării, salută în Domnia Voastră pe Mareșalul Tuturor Românilor și roagă pe Atotputernicul să Vă țină mulți ani sănătos, pentru readucerea și celorlalți fii ai neamului, răslețiți peste hotare, sub acelaș scut al Patriei Mume. Să trăiți!

Soc. Culturală „*TIMOC*"
a Românilor din Valea Timocului
și dreapta Dunării

RĂSPUNSUL D-LUI MAREȘAL ION ANTONESCU

Mulțumesc călduros pentru bunele cuvinte de salut și pentru urările adresate de reprezentanții Românilor din Valea Timocului și dreapta Dunării. Ținta vieții mareșalului Antonescu este realizarea unei Românii înoite în suflet și puternice prin soliditatea și solidaritatea de nesdruncinat a blocului etnic Românesc de pretutindeni. Cu ajutorul lui Dumnezeu și prin vrednicia noastră vom dobândi biruința statornică a ocrotirii tuturor Românilor sub scutul Patriei. Puterile tuturora trebue să pregătească această biruință. E munca la care chem toate conștiințele Românești.

(ss) *Antonescu*
Mareșal al României și Conducătorul Statului

TELEGRAMĂ OMAGIALĂ D-NEI MARIA MAREȘAL ANTONESCU

Cu ocazia repatrierii românilor din Timocul Jugoslav, aflați în lagărele de prizonieri din

Țară, Societatea Culturală „TIMOC" a trimis Doamnei Maria Mareșal Antonescu următoarea telegramă omagială:

Doamnei *Maria General Antonescu*
Loco

Pentru marea grijă ce ați arătat-o fraților noștri timoceni aflați în lagărele de prizonieri din țară, Societatea Culturală „Timoc" a Românilor din Valea Timocului și dreapta Dunării vă roagă a primi viile sale mulțumiri și asigurarea de adâncă recunoștință și devotament.

Soc. Culturală *„TIMOC"*

ROMÂNII DIN BALCANI

Acesta este titlul unui studiu foarte documentat al d-lui Dr. Marin Popescu — Spineni, asupra Românilor din Balcani.

Autorul îi împarte în două categorii:

I. *Unii care vorbesc* graiul *Macedo-Român*, așezați în Grecia, Albania, în Sudul Bulgariei și în Sudul fostului Stat Jugoslav.

II. *Alții care vorbesc* graiul Daco-român, așezați dealungul Dunării, ca o prelungire a masei din România.

I. *Macedo-Românii* sunt grupați astfel:

A. Grecia:

a) Grupul Pindului
b) Grupul Tesaliei
c) Grupul Veria Vodena.

B. Albania:

a) Grupul Musechandi
b) Grupul Durazzo — *Tirana—Scutari*
c) Grupul din Estul Albaniei

Daco-Românii din fosta Jugoslavie ocupă două spații:

a) Banatul Alipit fostului Stat Jugoslav în 1918.

b) Craina — regiunea dintre Morava, Timoc și Dunăre.

Iar în Bulgaria masa românească se prelungește pe Valea Timocului spre răsărit până la Rusciuc.

Autorul spune că masa românilor dintre Morava—Timoc și Timoc—Lom locuește acea regiune, care din punct de vedere istoric, a făcut parte în trecut de Dacia-Aureliana și care este strâns legată de Banat și Oltenia.

Prin acest prețios studiu autorul aduce mai multă lumină asupra Românilor din Balcani, înlăturând orice umbră de îndoială asupra existenței, vechimei lor pe acele meleaguri, precum și a drepturilor lor. Noi aducem d-lui Dr. Popescu Spineni vii mulțumiri.

G. Florescu

CĂRȚI

C. Constante: ***Șase nuvele din viața Aromânilor (tip. Vremea, București 1940).***

Cel care ne-a pus la îndemână, prin traducere, minunata carte „O țintarima" a prof. Dușan Popovici, dându-ne posibilitatea a cunoaște dela un autor strein viața sbuciumată, dar plină de nobleța spiritului și a muncii a fraților Aromâni, a publicat un nou volum prețios: *Șase nuvele din viața Aromânilor.*

Volumul este precedat de „Cuvânt pentru donatori". Aflăm din el de atâția binefăcători ai soc. Macedo-Române, ai comunității aromâne din Dobrogea, ai nației (Jean Mihail) etc. Dărnicia Aromânilor este fără îndoială o virtute, care își urzește viața sa legendară pentru partenitate.

Nuvelele d-lui Constante sunt de aceeași captivantă factură pe care îl au nu de mult apărutele „Amintiri din Macedonia" sau „Haiducii Pindului".

D. C. Amzăr: *Studenții români în streinătate (Universitatea Berlin. Date și interpretări statistice. Extras din „Cercetări literare IV (1941), publicate de N. Cartojan.*

D. C. Amzăr după ce de curând (1939) ne-a atras atenția asupra lui M. Kogălniceanu ca student la Berlin, îndemnat de profesorul N. Cartojan a publicat lucrarea cu titlul de mai sus, aducând o deslușire prețioasă cu privire la întâiul contact al tineretului român cu Universitatea berlineză. Dela 1810, anul înființării, Universității din Berlin, până la proclamarea Regatului Român au studiat acolo un număr de 450 tineri, dintre cari Români curați 92. Lucrări de asemenea natură ne-ar fi foarte utile pentru alte centre universitare streine.

CONFERINȚĂ

Vineri 16 Mai 1941, orele 6 d. a. a avut loc în Sala Teatrului Municipal „I. L. Caragiale" din B-dul Schitu Măgureanu Nr. 1, București, în cadrul Ligii Culturale, conferința D-lui Profesor *N. A. Constantinescu* despre: *„Hotare etnice și politice în dreapta Dunării"* (în ciclul Expansiunea Românilor) tratând Istoria politică a Românilor din Timoc—Morava — cu proecțiuni.

O numeroasă asistență a ascultat, cu mult interes, expunerea d-lui profesor Constantinescu, referitoare la situația fraților noștri din Timoc.

Societatea Culturală „Timoc" îi mulțumește călduros pe această cale.

NECROLOG

Cu adâncă durere, am aflat de moartea eroului *Petre C. Bădalea*, născut în Comuna Pociovaliștea, jud. Gorj, sublocotenent de rezervă dintr'un regiment de Infanterie, fost șef de serviciu la Monitorul Oficial, căzut vitejește pentru Patrie și Cruce, pe câmpul de luptă dela Gildendorf — Ucraina, la 26 Septembrie 1941.

Defunctul era un fervent cititor al revistei „Timocul" și un mare prieten al Românilor timoceni și susținător al mișcării lor.

Suflet nobil și ales, căzut la datorie în floarea vieții lui, în etate de 35 ani, lasă unanime și adânci regrete în mijlocul tuturor prietenilor și cunoscuților.

Fie-i țărâna ușoară și memoria vecinică!

SOCIETATEA CULTURALĂ „TIMOC"

DONAȚII

Primind dela d-l Petre Florescu o *donație* în bani, de 5000 (cinci mii) lei, Societatea Culturală „Timoc" îi mulțumește încă odată și pe această cale.

S'au mai primit următoarele *subvenții:*

Dela d-l Iordan Savu	. . . . . . Lei	2020
„ „ A. Andrei	. . . . . . „	1000
„ „ Niculescu Const.	. . . . „	760
„ d-na Dr. Slava Ionescu-Bandoc	„	1000
„ d-l Popovici D-tru	. . . . . „	2000
„ „ Dr. Barcea Alex.	. . . . „	350
„ „ ing. Iordan Truia	. . . . „	500
„ „ avocat Păscună Anghel	. . „	500
„ „ ing. Dumitru Truia	. . . „	670
Total	. . Lei	8800

Societatea „Timoc" le mulțumește tuturora.

ERATĂ LA CAETUL Nr. 1

In studiul *Românii din Jugoslavia. Istoric și evoluția demografică*, semnat de d-l Florea Florescu, se va citi: la pag. 21, în rândul 9 de jos 73.677 în loc de 72.677; la aceeași pagină rândul 3 de jos se va citi în loc de ... procentul 8,84%; tabloul de sus dela pagina 23 reprezintă rezultatul recensământului dela 1895 de care se vorbește la pagina 22, rândurile de jos în sus 5—8; tabloul de jos dela pagina 23 rezultatul recensământului dela 1900. despre care se vorbește încă în pagina precedentă, ultimele patru rânduri. Acest tabel nu se termină pe pag. 23 ci se continuă pe pagina 24; notele dela p. 30 și anume 1, 3, 4 și 5, nota 1 dela p. 31, notele 2, 3 din seria doua dela p. 32; nota 6, 7, 10, 11 și 12 dela p. 33; notele 2, 5, 12 dela p. 34; notele 1, 4, 5 precum și cele două cu semnul **; nota * dela p. 36 — reprezintă explicații date de *St. Romansky* în studiul citat; de asemenea, când nota se dă chiar la coloana cifrelor reproduse după Romansky, nota reprezintă afirmația autorului sau parafrazarea ei. Nota 9 dela p. 34 se referă la satul Boșneac, plasa Morava.

In articolul *Bătăliile etnice*, p. 58 se va citi la rândul 15 „cu ascunderea realității" în loc de „cu asemenea realități"; la rândul 19 „Ne știm în interior" în loc de „Ne știu că intervenim"; la rândul 22—23 „Veleki Jasicova" în loc de „Veleki Rasicova; la rândul 24 „Slatina" în loc de Slatino.

In *„Bibliografia Românilor de peste hotare"* s'a publicat numai până la anul 1924 fișe despre articole privitoare la Românii de peste hotare, scrise în revista Societatea de Mâine, iar rezultatul despuierii revistei Sociologie Românească se va publica ulterior.

TIMOCUL

REVISTĂ DE LUPTĂ NAȚIONAL-CULTURALĂ

Inscrisă la Trib. Ilfov No. 400/1938, S. I. Com.

REDACȚIONALE ȘI ADMINISTRATIVE:

Tot ce privește redacția și administrația se trimite pe adresa: ANDREI I. ANDREI, Strada Octav Cocărăscu Nr. 84, București IV.

Abonamente:

Particulari	**300 lei**
Societăți particulare	**500 „**
Instituții de Stat și străinătate . .	**1000 „**

Tip. „Carpați" P. Bărbulescu, Academiei 2, București, Tel. 5.89.95

PREȚUL 40 LEI